

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Första kammaren.

Nr 3.

Lördagen den 17 januari, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Holmquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 12, med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 54 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

nr 13, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 1 mom. 2 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning;

nr 14, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen;

nr 16, angående bestridande av kostnader för utredning rörande frågan om förbättrade sjöfartsförbindelser med England;

nr 17, angående bemyndigande för byggnadskommissionen för dubbelspåret Rönninge—Ström att utbetala ersättning för viss skada;

nr 18, angående överlåtelse av den gamla järnvägsbron över Angermanälven vid Forsmo;

nr 19, angående upplåtelse av viss statens järnvägar tillhörig mark vid Tullinge hållplats m. m.;

nr 20, angående medgivande för landskanslisten K. H. Schöning att komma i åtnjutande av de från och med år 1918 fastställda avlöningsförmåner för landsstaten;

nr 21, angående årligt understöd åt förra städerskan Hilma Regina Andersson;

nr 26, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 mars 1900 angående förbud mot försälning inom riket av tändstickor, i vilkas tändmassa vanlig (vit eller gul) fosfor ingår; samt

nr 28, angående anstånd med erläggande av ränta och annuitet å statslån för järnvägsanläggning mellan Gånghester och Ulricehamn.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet riksdagens år 1919 församlade revisorers berättelse angående riksbanken.

Föredrogs ånyo och föredrogs till behandling i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och *Statsverks-*
propositionen
m. m.

Statsverks-
propositionen
m. m.

behov under år 1921, samt nr 2, om tilläggsstat till riksstaten för år 1920.

(Forts.)

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Fredsfördraget med sina 440 artiklar har trätt i kraft. Det fruktansvärda världskriget har därmed bragts till ett slut. Under dessa omständigheter må det ej förtänkas mig, att jag riktar blicken tillbaka på en sida i den politik, som det nationella partiet ansett sig i Sveriges intresse böra stödja under den gångna krigsperioden. Vi ha städse avhållit oss från att vare sig genom ord eller gärningar göra något uttalande om, på vilken av de stridande maktgruppernas sida rätten enligt vår mening legat. Endast när från den ena eller andra sidan ingrepp gjorts i den gällande folkrätten, vilka berört vår ställning som suverän, neutral stat, ha vi sökt hävda våra egna rättigheter, och städse ha vi, så långt våra krafter räckt, fullgjort de förpliktelser mot alla de krigförande, som vår neutralitet enligt folkrättens bestämmelser ålagt oss. I god tid hade vi förutsett den annalkande krigsfaran, och därför hade vi, för att trygga vår självständighet, gjort vad i vår förmåga stått för att Sverige icke skulle stå värnslöst under den tid, då krafter lössläpptes, vilkas riktning av helt naturliga skäl kunde antagas komma att bestämmas mera av makten än av rätten. Vi torde icke taga miste, om vi göra gällande, att den försvarsberedskap, vilken framgått såsom resultatet av våra strävanden, mer än något annat bidragit därtill, att vårt fosterland undgått att dragas in i krigiska förvecklingar. Att vi liksom andra, vilka i kriget se en kulturens fiende, med varm sympati omfattat den förhoppningen, att det nu avslutade världskrigets exempellösa våldsamhet och enorma förödelse skulle göra folkens sinnen mera mottagliga för tanken på ett fredligt reglerande av deras mellanhavanden, är helt naturligt. Redan vårt eget nationella intresse, vilket under kriget bestämt vår neutralitetspolitik, måste göra oss benägna för en anordning, som för framtiden kunde befria mänskligheten från att än en gång uppleva en tid, så förskräcklig som de tilländalupna krigsåren. Med stegrad oro hava vi därför bevittnat, hurusom nationalhatet under kriget alltmera stegrats, och när krigsoperationerna äntligen togo slut, hava vi under andlös spänning följt de fredsförhandlingar, som ägt rum mellan de krigförande. Däröfver måste nämligen alla vara ense, att det är på fredens rättvisa och billighet, som det beror, huruvida kriget i framtiden skall avlösas av rättens förmåga att omedelbart göra sig gällande. Det tillkommer icke mig att uttala något vare sig gillande eller ogillande omdöme om dem, som bestämt det nyss i kraft trädande fredsdokumentets innehåll. Jag vill varken yttra mig om dess rättvisa och billighet eller om dess klokhet och rimlighet, ehuru jag visserligen därom har en bestämd mening. Men så mycket kan jag, utan att förnärma någon, säga, att dess innehåll är sådant, att kriget på slagfältet upphört, endast för att ge plats åt ett än långvarigare krig i sinnena. Då därtill kommer, att ej långt från våra egna kuster rasar det mest grymma inbördeskrig, alstrat av hat mot varje sam-

hällsordning, måste man som svensk vara blind på bägge ögonen, om man ett enda ögonblick slår sig till ro vid hoppet att kunna bevara vårt oberoende, utan att så långt våra krafter räcka tillgodosse försvarets berättigade krav. Men, invänder man kanske, genom anslutning till de för närvarande mäktigaste staterna kunna vi erhålla tillräckligt skydd för vårt nationella oberoende. Ett fåvitskt tal, som förräder ett slaviskt sinnelag och en fullkomlig obekantskap med verkligheten. Ett folk, som låter sin självständighet vila på ett annat folks skydd, har redan upphört att vara oberoende suverän stat. Skyddet har följaktligen för den, som skulle skyddas, icke längre något *raison d'être*; intet finns nämligen i själva verket att skydda annat än den skyddande statens eller maktgruppens egna intressen. Det är klart, att för den som betraktar saken från denna synpunkt, det måste framstå såsom ett i högsta mätto klandervärdt oförstånd, att vår regering, stödd på majoriteten i båda kamrarna, väsentligen försvagat vår försvarskraft, ehuru ingen med handen på hjärtat kan säga, att vi till skydd för vårt oberoende skulle i detta ögonblick mera än tillförne kunna undvara en enda soldat av dem, vi förut haft. För min del är jag ingalunda någon motståndare till en objektiv och grundlig utredning i försvarsfrågan, men att, innan resultatet av en dylik utredning föreligger, reducera vår försvarsberedskap och låta särskilt det levande försvaret förfalla, är lika felaktigt, som om man låte en äldre brandförsäkring överskrida förnyelsetiden, medan man överlade med sig själv om vilken försäkring som för framtiden skulle vara den lämpligaste. Man åberopar säkerligen till stöd för vad som skett, att folket är trött på de hittills varande försvarsbördorna. På uttrycken för en dylik trötthet är svaret emellertid en fråga till folket, så lydande: Är svenska folket villigt att, hellre än att försvara sig, offra sin urgamla självständighet? Hade regeringen och regeringspartierna på detta sätt formulerat sin vädjan till vårt folk i försvarsfrågan, är jag viss om att svaret skulle blivit ett bestämt nej. Därmed hade regeringen vunnit ett avgörande stöd för att upprätthålla vår försvarskraft oförminskad, ty svenska folket har tillräckligt sinne för logiken för att inse, att den, som fordrar ett visst resultat, därmed ock har godkänt vad som är en nödvändig förutsättning för detsamma. I stället har regeringen invaggat sig själv och landet i den förhoppningen, att någon allvarlig fara för oss ej kan antagas uppstå, medan försvarskommittén arbetar, detta trots det att krutröken från öster nästan svävar över våra huvuden, och folket, ja de tanklösa inom folket taga med förtjusning emot lindringen i försvarsbördan, lugnande sitt samvete med att regeringen har ansvaret, men säkerligen icke tveksamma att utkräva detta ansvar, om verkligheten en dag skulle stryka ett streck över regeringens glada förhoppningar.

Vad jag nu sagt om vårt försvar blir till sin riktighet icke i någon mån rubbat av det förhållande, att samtidigt med fredstraktatens innehåll i övrigt dess första kapitel om ett nationernas förbund anses ha trätt i kraft, egendomligt nog då åtskilliga av detta kapitels bestämmelser synes förutsätta för sin tillämpning,

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

att Amerikas förenta stater äro medlem av förbundet, men Amerika ännu icke ratificerat och kanske icke kommer att ratificera fredstraktaten. Vilken betydelse denna Amerikas hållning bör tillerkännas, då Sverige går att fatta beslut med anledning av den till oss ställda inbjudan att ingå i nationernas förbund, eller vilken ställning vi av andra skäl kunna anse oss i landets intresse böra intaga till förbundet, därom är det för tidigt att nu uttala sig. Endast det torde med skäl kunna nu sägas, att det viktigaste före frågans avgörande synes vara en undersökning i vad mån vårt inträde i nationernas förbund, sådant det nu föreligger, är förenligt med vårt lands så högt skattade självbestänningsrätt och vårt folks under kriget med ökad styrka enhälligt uttalade vilja att leva i fred och vänskap med alla civiliserade främmande makter, icke minst med våra germanska stamförvanter.

Erbjuder utrikespolitiken omedelbart eller medelbart problem, som ställa stora krav på vår klokhet, fasthet och fosterlandskärlek, gäller detta i ej mindre grad med avseende på våra inre politiska förhållanden. Vid upprepade tillfällen har jag förut infört denna kammare berört de viktigare bland dessa och jag tror ej, att vårt parti gör anspråk på något oförtjänt erkännande, då det påstår, att det mesta av vad från vår sida förutsagts gått i fullbordan, och starka skäl finnas för antagandet, att så skall ske även med avseende å det återstående. Jag skulle för visso i fosterlandets intresse hava önskat, att den politik, vi bekämpat, i verkligheten visat sig mindre farlig, än vi trodde oss ha skäl att antaga. Statsministern har i sina offentliga uttalanden med styrka gjort gällande, att regeringens politik visat sig vara den enda riktiga. Häremot måste jag emellertid inlägga en bestämd gensaga. Rikta vi då först blicken på författningsfrågan, har det nationella partiet städs hävdadt, att densamma först då borde upptagas till avgörande, när efter fredens avslutande och återinträdandet av normala förhållanden såväl i yttre avseende som i människornas under krigsperioden uppjagade sinnesstämning möjlighet funnes för ett lugnt och objektivt bedömande av vad som för landet vore mest gagnande. Regeringen lät sig emellertid ryckas med av den genom utlandets revolutionära rörelser alstrade crosstämningen och, trots att det ena av de partier, varpå regeringen stöder sig, är ett parti, som i likhet med andra borgerliga vill bygga samhällets förkovran på vår gamla samhällsordning, drev regeringen igenom en författningsförändring, som lägger samhällsmakten till icke oväsentlig del i händerna på dem, vilka i den nuvarande samhällsordningen se ett ont, som måste undanröjas. Men vad än värre är, samhället har i viss mån utlämnats till deras experimenterande, som — jag kan säga det utan att vilja sära någon — otvivelaktigt sakna såväl den bildning som de kunskaper och den erfarenhet, som äro en nödvändig förutsättning för att kunna med gott resultat bestämman besluten i samhällets så viktiga och samtidigt så invecklade angelägenheter. Det har hetat från vänsterhåll, att det steg

som togs, ehuru visserligen djärvt, dock var nödvändigt för att bevara samhällsfriden, och trängt av det liberala partiet, har högern, troende sig ur stånd att ensam upptaga striden med såväl liberaler som socialister, gjort de största offer för att åtminstone befordra en dylik, visserligen av högern med stor skepsis betraktad möjlighet. Men säg mig, var finnes inom vårt land något spår av den utlovade samhällsfriden? I stället för att förbättras hava förhållandena i nämnda avseende blivit sämre än någonsin förut. Vad som skett har därjämte givit ökad styrka och ökad agitatorisk kraft åt en grupp medborgare, som äro fiender icke blott till den nuvarande, utan till all samhällsordning. För dem är i själva verket varje författning, varje lagbundenhet en styggelse, och deras mål är icke folkmajoritetens makt att handhava samhällets angelägenheter utan en lågt stående folkminoritets möjlighet att förtrycka och utplundra samhällets övriga medlemmar. I sin agitation betjäna sig denna riktnings talemän understundom av medel, som enligt gällande lagstiftning måste anses brottsliga. Man förvånar sig landet runt över att intet göres för att skydda samhället mot denna farsot, för vars bekämpande vår lag för visso ställer och bör ställa medel till regeringen förfogande. Är man månne rädd för att på allvar taga itu med dessa agitatorer, som visserligen till namnet äro socialister, men i verkligheten till stor del anarkister, d. v. s. all samfundsordnings bittra fiender.

Sedan regeringen i väsentliga stycken fått realiserade de beslutade författningsändringarna, har man, då den väntade fridsstämningen i landet uteblev, sökt åstadkomma en sådan genom ständiga eftergifter för allt högljuddare krav på förändring av gällande lagstiftning i övrigt.

Den viktigaste lagstiftningsakt, som i nämnda syfte vidtagits, är den av senaste urtima riksdag antagna lagen om åttatimmarsarbetsdagen. Aldrig torde en i ett lands näringsliv så djupt ingripande lagstiftning ha av en regering framlagts för representationen efter en så ofullständig utredning som ifrågavarande lagförslag. Huru osäker man inom regeringen i själva verket kände sig med avseende på den föreslagna lagens förenlighet med näringslivets berättigade krav, visar sig bäst därav, att denna lag, som bland annat medför de mest omfattande och dyrbara omläggningar inom näringslivet, framlades såsom en försökslagstiftning, gällande blott till utgången av 1923. Lagen har icke många dagar varit i kraft, och redan har den åstadkommit en villervalla, som för varje dag synes bli allt större. I utlandet, där man, enligt vad från regeringshåll gjordes gällande, skulle allmänt ha antagit eller vara i begrepp antaga en dylik lagstiftning, har man i verkligheten börjat ställa sig allt mer tveksam. Och världens första stormakt på det ekonomiska området, Nordamerikas förenta stater, det enda land för övrigt, vars ekonomiska styrka skulle kunna i någon mån berättiga försöket med en dylik lagstiftning,

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

med avseende på övertidsarbete och kontinuerlig drift icke ifrågasatt så inskränkande bestämmelser, som den svenska lagen. Men trots sitt förment arbetarvänliga innehåll har den sistnämnda icke ens åstadkommit det lugn på arbetsmarknaden, som man ställde i utsikt, ty i närvarande stund stå vi inför en strid mellan industri och arbetare, mera omfattande och ödesdiger än någonsin, och tecken tyda på att inom jordbruksnäringen, som uteslutits från lagens tillämpning, komma att från jordbruksarbetarnas sida resas krav, som under alla omständigheter skulle medföra en väsentlig förhöjning i livsmedelsprisen och möjligen kan resultera i en icke minst över arbetarklassen gående nationalolycka, om samma strids-sätt skulle från arbetarnas sida användas som inom industrien. Regeringen synes vara den enda, som inte inser, vilket farligt experiment den genom denna lagstiftning gjort med det svenska folkets ekonomiska livsintressen. Visserligen påpekas i trontalet, att »världshushållningens allmänna betryck gör sig kännbart inom viktiga näringsgrenar, och rubbningarna i penningvärdet öka de ekonomiska svårigheterna». Såsom följd härav betonas, »att det finansiella läget kräver oavvisligen sträng sparsamhet vid stats-regleringen». Jag instämmer till fullo i vad sålunda uttalats, men jag måste samtidigt till varje tänkande medborgare ställa den frågan: Hade man icke bort draga en än viktigare slutsats ur världshushållningens exempellöst betryckta läge än den, att staten måste vara sparsam i sin utgifter för att icke genom skattebelastningen bringa hela nationalhushållningen till en katastrof?

Man torde icke böra tveka om det rätta svaret på denna fråga. Sparsamhet är visserligen bra för alla, och för den, som har små resurser till sitt förfogande, är den en oavvislig nödvändighet. Detta gäller såväl det allmänna som den enskilde. Men sparsamheten har sina gränser, och om ett folk icke vill äta upp sitt kapital och förlora sin förra levnadsstandard, fordras i första rummet produktion. Ju större svårigheter näringslivet under en viss tid möter, desto större ansträngningar fordras det för produktionens hållande vid makt. Under en ekonomisk världssituation som den närvarande blir det följaktligen i eminent grad arbetet, som är det primära, och sparsamheten det sekundära. Men vad har regeringen, stödd av de båda kamrarnas majoriteter, gjort i denna genom världskriget utarmade tid? Regeringen har genomdrivit en lag, som lägger hinder i vägen för arbetet, och den departementschef, som framlade lagen i fråga, har genom sin uttalade förhoppning om lika lön för även mindre arbetsresultat i själva verket även borteliminerat sparsamheten. Minskat arbete och oförminskad arbetslön äro således de av vår nuvarande regering anvisade medlen för att vårt folk må kunna gå lyckosamt igenom krigstidens nu påträngande efterverkningar.

Man måste emellertid ge sitt erkännande åt finansministern, att han på sitt speciella område velat taga hänsyn till näringslivets oerhörda svårigheter. Jag måste dock tillägga, att detta hänsyns-

tagande varit av mera principiell än reell innebörd. Undersöker man nämligen, huru han kommit till rätta med 1921 års budget, kan man icke undgå att märka två från näringslivets synpunkt väsentliga svagheter i densamma, den ena att ett så stort grepp göres i kassafondsbehållningen, och den andra att den redan oerhört uppdrivna inkomst- och förmögenhetsskatten ytterligare förhöjes.

Mycket vore visserligen ej att invända mot att för 1921 års utgifter använda 104 miljoner ur kassafondsbehållningen om nämligen kristidskommisionernas ekonomi vore slutligen reglerad. Men då så icke är fallet och såsom finansministern själv påpekat, särskilt bränslekommisionens sorgliga verksamhet kommer att ställa betydande krav på statskassan, svävar näringslivet i fara, att ett följande år direkt eller indirekt få vidkännas även denna börda.

Vad åter inkomst- och förmögenhetsskatten angår är det uppenbart, att varje höjning av densamma är mycket kännbar för vår redan förut hårt betungade medelklass. Därtill kommer, att, i samma mån näringarnas avkastning minskas, i samma mån kommer nämnda skatt att hårt kringskära den för näringslivets utveckling erforderliga möjligheten att göra besparingar.

Vid sådant förhållande synes det mig, som om finansministern bort allvarligt taga i övervägande, om icke den nuvarande ekonomiska situationen gäve anledning till höjning av andra skatter än inkomst- och förmögenhetsskatten eller till någon ny skatt. En blick på den jämförande redogörelsen för de i budgeten ingående skatterna alltsedan 1914 synes mig ha bort hos finansministern väcka tanken på att i det svåra läge, vari han var, undersöka, om icke en ökad indirekt beskattning med fog kunde anlitas. Medan den direkta beskattningen ökats i väsentligt högre grad, än som för-anledes av penningvärdets fall och därjämte allt hårdare träffat näringslivet, hava de indirekta skatterna antingen icke alls ökats eller ock ökats i en grad, som icke på långt när stått i förhållande till penningens sjunkande värde. Jag förstår visserligen svårigheten att till denna riksdag hinna komma fram med ett fullständigt förslag beträffande en omläggning av vår tullbeskattning. Men något hinder hade inte mött att, särskilt med avseende på vissa varor, redan nu väsentligen förhöja tullsatsen, varigenom man samtidigt kunnat träffa en genom sin överdrift rent av skadlig lyxkonsumtion. Jag behöver blott rikta uppmärksamheten på kaffet. Den nuvarande kaffetullen är i realiteten reducerad till nästan en tredjedel, då den i stället utan olägenhet kunnat betydligt förhöjas. Jag vill tillägga att, även om en avsevärd höjning av tullarna på lämpliga konsumtionsvaror icke skulle till statskassan överföra hela det förhöjda tullbeloppet utan medföra en minskad import av ifrågavarande varor, skulle även det sistnämnda resultatet varit till fördel för landets ekonomi, i det att vår finsiansiella ställning i förhållande till utlandet därav skulle röna ett gynnsamt inflytande.

Om jag sålunda icke kan gilla finansministerns ställning till skatteproblemen, har jag däremot att skänka så mycket större erkännande åt den ståndpunkt han intagit med avseende å statens affärsverk.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Han utgår därifrån att dessa verk böra så vitt möjligt lämna avkastning på det däri nedlagda kapitalet. Vid undersökning, huru därmed verkligen förhåller sig, har finansministern icke haft att glädja sig åt några lysande resultat. Särskilt järnvägarna, för vilkas byggande erfordras bland annat en upplåning av cirka 635 miljoner kronor, beräknas under år 1921 icke giva större överskott än 12½ miljoner. Jämför man härmed resultaten vid de enskilda järnvägarna, torde man icke ha svårt att inse, att staten i stort sett är en synnerligen klen affärsman. Detta är ock ganska naturligt. Vad som saknas är det egna intressets sporre den erforderliga handlingsfriheten och möjligheten att snabbt fatta beslut. Av betydelse för resultatet är ock den större risk, som ledningen löper, för att klandras om den begär ett misstag, samtidigt som dess erkännande icke blir väsentligen större, om den gör en framstående insats än om den går fram i en sakta lunk. Slutligen spelar i fråga om större verk en viss roll personalens betydelse som valmanskar i förhållande till representation och därmed ock regering.

Det är att hoppas, att den erfarenhet man hittills haft om resultaten av statens affärsverksamhet skall lära vårt folk att intaga en riktig ståndpunkt till kraven på en socialisering av ekonomiska företag. När icke ens faktiska monopol medföra bättre resultat än dem, som finansministern i statsregleringspropositionen konstaterat, då bör man hålla fingrarna borta från företaget i allmänhet.

Innan jag lämnar statsregleringens inkomstsida, vill jag rikta uppmärksamheten på att finansministern förordat, att riksbankens beräknade vinst för år 1919, 8.969,812 kronor, icke uppföres bland tillgångarna på 1921 års riksstat. Såsom skäl anföres, att förste deputeraden meddelat, att fullmäktige med hänsyn till svårigheten, att beräkna det framtida värdet av de utländska valutorna, anse, att ifrågavarande vinst bör reserveras för riksbankens framtida disposition. Förut ha för samma ändamål reserverats 18,857,307 kronor. Jag måste bekänna, att jag har svårt att förstå detta resonemang nu, sedan kriget fått sin avslutning. Ettdera av två fall synes mig föreligga: antingen behövas ifrågavarande 8,969,812 kronor jämte förut reserverade 18,857,307 kronor, för att riksbankens utländska valutor skola kunna bokföras till sitt nuvarande värde, och då föreligger i själva verket icke någon vinst, varöver riksdagen kan disponera; eller ock är detta icke fallet, och då kan jag icke se något hinder mot vinstens upförande bland 1921 års riksstats tillgångar däri, att fullmäktige icke kunna beräkna värdet i framtiden av riksbankens utländska valutor. Bland riksstatens tillgångar ingå huvudsakligen beräknade inkomster; här åter är fråga om en tillgång som genom 1919 års bokslut uppenbarligen redan nu kan fixeras. Det synes mig icke, som om riksdagen kunde beskylas för otålighet, om den nu begär klarhet i fråga om befintligheten eller obefintligheten av en vinst av riksbankens rörelse, detta så mycket mindre, som fråga väckts om utvidgande av denna rörelse.

Mina herrar, mycket skulle ännu återstå mig att säga med anledning av frontalet och den kungliga statsverkspropositionen:

men jag måste begränsa mig icke minst av hänsyn till de efter mig ämnade talarna. Angående två frågor ber jag dock att få yttra några ord. Den första berör Kungl. Maj:ts uttalande i trontalet, att tillbörlig omsorg om statens tjänare och pensionstagare måna Kungl. Maj:t att föreslå utsträckning av de tillfälliga lönetilläggen, samt en avsevärd ökning i de dyrtidstillägg, som beständes vid sislidna lagtima riksdag. Med avseende på den princip, som därvid rätteligen skulle följas, har man såväl bland statens som enskildes löntagare understundom gjort gällande, att denna princip borde vara, att löntagare bereddes en så stor löneökning, att deras ekonomiska ställning bleve lika fördelaktig som före kriget. Fastän det säkerligen på åtskilliga håll kommer att illa upptagas, måste jag förklara, att en dylik princip enligt min mening är felaktig så väl med avseende på dem, vilka äro anställda i det allmännas tjänst, som med avseende på dem, som äro i enskild tjänst. Avgörandet bör däremot bero dels på betydelsen av de särskilda tjänstefunktionerna, dels ock på huru mycket samhället med avseende å löntagare i allmänhet, staten med avseende å statstjänarna, kan ha förmåga att betala. Tillåter samhällets ekonomi eller statens finansiella ställning ett bibehållande av den före kriget existerande levnadsstandarden, är det uppenbart ett viktigt samhälls- eller statsintresse, att den bibehålles. Men är detta icke fallet, så kan man sorgligt nog icke göra annat än att tillsvidare nöja sig med ett mindre tillfredsställande resultat, i avbidan på att gynnsammare förhållanden inträda. I fråga särskilt om statens ämbets- och tjänstemän, vilka underkastat sig en alldeles egenartad utbildning för sin verksamhet och, så att säga, engagerats på livstid, kan emellertid levnadsstandardens sänkande mången gång innebära en obillighet och medföra avsevärda faror för att staten därigenom skulle förlora möjligheten att komma tillrätta med sina viktiga uppgifter. Jag håller därför före, att man bör i största möjliga grad söka utjämna den minskning i verkliga löneförmåner, som statens ämbetsmän lidit genom penningvärdets exempellösa sjunkande. Men samtidigt hyser jag den åsikten, att detta önskemål blir omöjligt att realisera, ifall detta hejdlösa skapande av nya ämbetsverk och inrättande av nya platser fortgå i den omfattning som under de senare åren, icke att förglömma alla dessa kommissioner, kommittéer, fullmäktige och sakkunnige, som tära på statskassan. Blir det icke ett slut på denna lättsinniga framfart, komma statstjänarna att sjunka ner till ett talrikt ämbetsmannaproletariat och ändock de skattdragande att utgöra en av exekutionsbetjänter jagad pariasklass. Svenska folket är bäst betjänat med få, men väl avlönade statstjänare; det strider mot svensk tradition att låta funktionärismen trakassera den enskilda förvärvsverksamheten och lägga beslag på en oskäligt stor del av dess resultat.

Den andra frågan, som jag ville beröra, är bostadsfrågan. Man hör ofta det talet, att Sverige under kriget fått sitt välstånd väsentligt ökat. Ser man på de statistiska uppgifterna och de där upptagna penningssiffrorna, synes detta tal för den oerfarne vara fullt berätti-

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

gat. Kapitalet har stigit, inkomsterna ha stigit, konsumtionen har stigit; allt synes således antyda en ökad välmåga. Reducerar man emellertid det hela till det penningvärde, som gällde före kriget, torde man finna, att ställningen ingalunda är så lysande. Denna reduktion har man gjort med avseende på kroppsarbetarnas inkomster, men när det gäller inkomsten från annat arbete eller ock kapitalet och avkastningen av detsamma, har man synbarligen icke velat godkänna samma beräkningsgrund. Vad som emellertid även med vederbörlig hänsyn till penningvärdets fall obestriddligen stigit är vissa arbetslöner, avkastningar och värdet av visst kapital samt konsumtionen i åtskilliga fall. Var och en torde dock lätt inse, att denna stegring ofta skett på bekostnad av det före kriget befintliga välståndet. En blyxtbelysning på detta förhållande lämnar vår bostadsfråga. Hade utvecklingen under kriget varit densamma som före kriget, skulle vi i närvarande stund i stort sett haft det antal bostäder, som varit behöfligt för befolkningens härbärgerande. Men huru förhåller det sig i verkligheten? Bristen på bostäder är i en farlig stegring. Vad är detta annat än ett bevis på att vi i detta avseende blivit fattigare under kriget i stället för att, såsom många älska fantisera, ha blivit rikare. På flera andra områden kan den vakne iakttagaren konstatera samma förhållande, ehuru det icke där är lika påtagligt. Emellertid, härmed må vara huru som helst, bostäder sakna vi i erforderlig mängd, och bostäder måste vi bygga. Regeringen har påpekat denna sak. Av helt naturliga skäl har regeringen i första hand riktat uppmärksamheten på statstjänarnas bostadsfråga. Med anledning av denna hade man emellertid bort känna sig manad att allvarligt undersöka, om icke statstjänarnas *antal*, på sätt jag förut nämnt, i oskäligen grad ökats.

Vad därefter angår bostadsfrågan i allmänhet kan jag icke underlåta att såsom min mening uttala, att denna är den viktigaste sociala fråga som föreligger. Den måste lösas, icke smått utan i stora drag. Detta kommer att kräva avsevärda belopp, så stora att i avbidan på dess lösning andra sociala önskemål, måste eftersättas, till dess landets ekonomiska ställning blir mera stark. Den dyrbara obligatoriska sjukförsäkringen kan alltför väl anstå, till dess bostadsfrågan bringas i säker hamn. Att kasta en del av kostnaderna för bostadsfrågans lösning på de nuvarande fastighetsägarna är så mycket mer oberoättigat, som dessa i regel genom lagstiftningen hindras från att öka sina inkomster i rimligt förhållande till penningvärdets fall. Alla skattdragare måste efter rättvisa grunder draga sitt strå till stacken, och för att ej alltför tungt belasta den nuvarande generationen synes mig bostadsfrågans finansiering böra ske, därigenom att staten upptager eller garanterar ett på längre tid ställt amorteringslån.

Jag kunde nu sluta, men innan dess må det förunnas mig att fästa uppmärksamheten på några ytterligare enligt min mening beaktansvärda omständigheter.

Sverige står nu vid skiljevägen, såväl vad beträffar de utrikes som de inrikes förhållandena. Över allt träda mot oss maktbegär, upplösning, meningsskiljaktighet och ovisshet.

Jag hyser visserligen ej den meningen, att allt vore för vår del avhjälp i denna situation, om det så förkättrade partiväsendet undanröjdes. Detta tal, om att de svarigheter, inför vilka vi stå, skulle upphöra, om våra partier upplöstes, är enligt min mening ett barnsligt tal. Det kommer företrädesvis från dem, som syssla med politik, när de icke för tillfället ha någon angenämare förströelse och som i själva verket icke begripa vad ett politiskt parti egentligen är. Ett politiskt parti är icke och bör icke vara en fårskoek, som än går hit och än går dit allteftersom den förste bäste angiver riktningen, utan ett politiskt parti har och måste ha sin fasta ledning i sina ideal, sina grundsatser, sina mål. Varje enskild partimedlem kan följaktligen ej få bestämma kursen efter sitt huvud, utan måste underordna sig partiets ledande principer eller ock gå ut ur partiet. Men om än detta är ovedersägligt, ligger det dock en viss sanning i misstroendet mot partiväsendet såtillvida, att i avgörande situationer i en nations liv partierna själva hava ansvar för, att de icke för att realisera önskningsar, som enligt deras mening skulle förljuva framtiden, äventyra rikets, folkets oavvisliga behov för ögonblicket. Rikets väl, ja rikets bestånd kan vid ett visst tillfälle fordra, att allt som skiljer skjutes åt sidan, och allt som förenar får avgörande betydelse. Detta är givetvis fallet. då läget är sådant, att frågan i själva verket icke gäller, huru man skall bäst kunna gestalta framtiden, utan huruvida man som folk överhuvudtaget skall ha en framtid. Ett sådant världsläge föreligger, såvitt jag förstår, för närvarande. Huru olika meningar vi, som överhuvudtaget vilja bevara Sverige som en ordnad kulturstat, än kunna hysa om bästa sättet att tillvarataga rikets och samhällets intressen, därom borde vi dock vara ense, att det nu mer än någonsin kräves, att vi alla känna oss såsom svenskar, såsom ett folk, såsom en stat, såsom en sluten enhet, vilken med alla våra krafter måste upprätthållas såväl utåt som inåt. Nu gäller det icke ett mer eller mindre, det gäller allt, svenske mäns rätt, att, oberoende av utländskes maktbud och fria från inländske samhällsfienders tyranni, leva i en självständig kulturstat, ett samhälle, som våra fäder bit för bit grundlagt, och som våra efterkommande ha anspråk att få i arv. Detta är det stora mål, som måste uppbära våra beslut och bestämma våra handlingar. — En reflex av denna uppfattning fann jag med glädje i trontalets ord, att Kungl. Maj:t fortsätter sina bemödanden att stödja den svenska Ålandsbefolkningens rättmätiga anspråk att själv få avgöra sin statliga ställning. Dessa anspråk gå nämligen ut på att få återförernas med det gamla kära svenska moderlandet. — Här är således ett nationellt krav, varom enighet mellan partierna kunnat vinnas. Huru mycket lättare borde det då icke vara att samverka, när frågan gäller skydd för rikets eget bestånd, dess frihet utåt och inåt? En dylik samverkan tvingar ingalunda ett parti att avstå från att inför Sveriges folk kämpa för de särskilda ideal och mål, som det skrivit på sin fana, eller att avhålla sig från angrepp mot en samhällsuppfattning eller en åtgärd, som enligt dess mening skulle leda till skadliga följder för land och folk. Endast det kräves, att stri-

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

den på de mindre viktiga områdena icke ställer sig hindrande i vägen för den kraftkoncentration, utan vilken rikets självständighet, samhällets kultur och medborgarnes frihet äventyras att bli slagna i spillror.

Vilket än vårt öde må bli, skall man dock aldrig kunna lägga högern till last att ha ställt sig oförstående mot krav, som riket till värn om sina livsintressen i avgörande fall måst ställa på partibommarernas nedfallande. Men skulle denna vår ståndpunkt ej delas av våra politiska motståndare, skall man dock alltid finna oss själva på vakt, där faran är som störst. Vår förvissning är, att Sveriges folk icke skall lämna oss ensamma i en ojämn strid, utan i allt starkare skaror fylka sig kring dem, som i gärning visat, att för dem över allt och alla står fosterlandet.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman, mina herrar! Jag tillåter mig att med tillfredsställelse konstatera den rediga uppställningen av föreliggande statsverksproposition liksom den osminkade framställningen av den svåra statsfinansiella situation, som nu uppkommit och för framtiden synes än mera hotande.

Innan jag ingår på denna fråga, vill jag dock något beröra den allmänna situationen i landet, sådan den för mig ter sig ur några nationalekonomiska synpunkter.

Stora grupper, ja den övervägande delen av det svenska folket kan för närvarande i sin privatekonomi icke anses iakttaga den *sparsamhet*, som läget kräver, samtidigt som andra grupper, särskilt inom medelklassen, äro i ett verkligt nödläge.

Vid en jämförelse av statistiken över landets import under januari—november 1919 med år 1913 framgår otvetydigt, att procenten importerade lyxvaror är avsevärt större förstnämnda år än år 1913; och är detta så mycket betydelsefullare som hela importöverskottet åt 1919 med nuvarande priser kan uppskattas till cirka $\frac{3}{4}$ miljard mot ett importöverskott år 1913 av 29 miljoner kronor med dess visserligen då lägre priser.

Ett tecken i samma riktning är även den stora vetekonsumtionen. Under september—november 1919 kan den månatliga förbrukningen beräknas till 45,500 ton, motsvarande en årlig åtgång av 536,000 ton, vilket kräver ett tillskott till egen veteskörd av icke mindre än 300,000 ton. Huru stor en sådan konsumtion är, framgår bäst därav, att vetekonsumtionen under 10-årsperioden 1904—1914 i medeltal varit 397,000 ton, varav egen skörd 210,000 ton och import 187,000. Sockerkonsumtionen har utan tvivel jämväl ökat i betydlig grad efter ransoneringens upphörande den 1 augusti 1919, och detta även i jämförelse med den normala åtgången före kriget. Jag har för min del i detta avseende ej kunnat göra några beräkningar; men har det, — jag antager, att det är någon överdrift. — beräknats att sockerimporten, som före kriget varit helt obetydlig, under innevarande år skulle kräva en utgift av cirka 150 miljoner kronor,

Det svenska folket lever utan tvivel för närvarande över sina tillgångar. Tidens lösen är: full kompensation och därutöver för dyrtiden. Men under nuvarande förhållanden är detta en fata morgana. Huru skall det vara möjligt att, när produktionen ofrånkomligen måste anses hava förminskats, uppehålla den gamla konsumtionen? Med en förminskad produktion måste i längden följa en motsvarande nedsättning i konsumtionen, d. v. s. i befolkningens hela levnadsstandard. Men detta vill man ej förstå. När den enskilde ser sin köpförmåga förminskas, begär han högre lön och får det också, ehuru naturligen i olika mån för olika grupper samhällsmedlemmar. Särskilt hava en del statstjänare blivit efter i denna kapploppning. Rörelsen går så hela laget runt; men därmed stegras varuprisen i motsvarande grad, och lönerörelsen börjar ånyo. I den mån en näring för sin avsättning är beroende av export eller inom landet av konkurrens från utlandet har dock prisförhöjningen sina gränser; arbetet på lager börjar och rörelsen måste till sist försvåras eller rent av inställas med åtföljande allmän arbetslöshet.

Ett sådant resultat är, såvitt jag kan bedöma, oundvikligt, därest ej en förändring inträder i form av såväl minskad konsumtion som ökad produktion. Men vad kan då göras för att ernå detta?

I förra avseendet torde föga vara att vinna genom några överflödsförordningar angående konsumtionen eller importreglering. Men nog bör man kunna slippa undan allt offentligt ingripande *till stöd för* en oekonomisk konsumtion; och avser jag därmed särskilt statens åtgärder för anskaffande av tonnage för veteimporten.

Jag har i min egenskap av ordförande i styrelsen över Stockholms stads gasverk ett färskt exempel att anföra. Sedan verket förra året befraktat ett fartyg, avsett att under december månad transportera 3,500 ton kol från England och hit, samt erhållit licens därå, har licenstiden utgått på grund av lossningssvårigheter i nordfransk hamn. Framställd begäran om förlängd licens har nu avslagits, när fartyget skall hämta vete från Argentina. Jag hoppas dock på benäget ingripande av finansministern, till vilken jag vänt mig i frågan. Gasverket kommer eljest att se sitt redan förut relativt ringa kolförråd i betänkelig grad förminskat, medan samtidigt landets stora rågförråd ej hava nödig åtgång. Förenämnda fråga har även en ej obetydlig ekonomisk innebörd, enär, därest befraktningsavtalet annulleras, ersättningskol endast kunna erhållas till ett förhöjt pris av c:a 25 shillings per ton.

Det synes mig även nödvändigt att minska konsumtionen av överflödsvaror genom att höja prisen därå medelst tullar eller andra åtgärder. I detta avseende vill jag även frambälla, att genom penningvärdets fall de gamla tullsatserna i själva verket nedsatts till en tredjedel av de ursprungliga.

Vad produktionens höjande beträffar, så förefalla utsikterna därtill för närvarande vara inga. Tvärtom måste man tillsvidare räkna med en produktionsminskning till följd av 8-timmarsdagens både direkta och indirekta verkningar.

De siffror och beräkningar, jag i debatten om åttatimmarsdagen

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

anförde, förklarades av en talare i kammaren vara skrämmande. Tyvärr har deras riktighet på intet sätt jävats av erfarenheten.

I detta sammanhang kan även anmärkas, att den kvantitativa exporten 1919 varit c:a 20 % mindre än 1913.

De goda konjunkturer, vilka i stort sett rätt för näringarna under de gångna krigsåren och möjliggjort uppehållandet av våra alltmera växande statsbudgeter, äro numera i fallande. Näringslivet pressas hårt av höga skatter, höga arbetskostnader, höga pris på råämnen, särskilt stenkol, höga frakttaxor, och, vad beträffar en avsevärd del av vår export, svåra valutaförhållanden.

Jag vill här framhålla, att företag arvinsterna i den allmänna uppfattningen högeligen överskattats. Visserligen har näringslivet, såsom jag redan framhållit, under de gångna krigsåren haft goda konjunkturer, ja en hel del företag ha t. o. m. haft lysande vinster. Dessa senare fall få dock icke, på sätt ofta sker, generaliseras, lika litet som de mycket höga inkomster, vilka en del arbetare och även arbetargrupper åtnjuta, få generaliseras såsom betecknande för arbetarklassens inkomster i allmänhet. Beträffande de stora inkomsterna måste även beaktas, i vilken hög grad de drabbas av progressiviteten i den direkta beskattningen. Såsom jag hade tillfälle framhålla i den sista debatten om 8-timmarsdagen drabbar detta särskilt hårt under de fallande konjunkturer, vari vi nu befinna oss. Såsom bevis på huru företag arvinsterna under de gångna åren överskattats, vill jag återropa ett uttalande av en så erfaren man som statssekreteraren i finansdepartementet under förenämnda debatt. Han gör där en konstruktion om en normal konjunkturkurva rörande ett företags vinster under åren från och med 1914. Enligt denna skulle vinstsumman åren 1916 och 1917 uppgå till 100 % av kapitalet. Av en tabellbilaga till Kungl. Maj:ts proposition n:r 259 vid förra årets lagtima riksdag framgår emellertid, att år 1917 taxerades 6.169 st. inländska aktiebolag och solidariska bankbolag till ett inkomstbelopp, som uppgår till 29.2 % av deras sammanlagda kapital, i detta sammanhang avseende såväl aktiekapital som reservfond sammanlagda. Aktieägarna erhöilo i medeltal en utdelning av 10.8 % av nämnda kapital och detta under en enastående högkonjunktur. Av nämnda statistik framgår icke, huru stort belopp bolagens sammanlagda egna kapital utgjorde. Jag har därför verkställt en sådan statistik beträffande en hel grupp bolag, nämligen landets 45 största trävarubolag och då funnit, att medelvinsten å deras hela egna kapital år 1916 utgjorde 17.8 %. Å aktiekapital och reservfond utgjorde densamma 27.02 % således ganska nära förenämnda medeltal. Jag förbiser i detta sammanhang icke bolagens gratisemissioner: men torde dessa i väsentlig mån ekvivaleras därav, att mycket talrika bolag dels gått över styr dels icke lämna någon utdelning alls. Även de senare hava uteslutits i förstnämnda statistik. Som bekant beräknades före krigskonjunkturen industriaktier i medeltal lämna 4.5—5 % utdelning å insatt kapital.

Jag använde nyss ordet konstruktion. I en tid, då skattefrågorna och i allmänhet de ekonomiska frågorna spela en alltmera

dominerande roll, vill jag, med allt erkännande åt finansministern och hans främsta medhjälparens inom departementet insikter och intresse, dock uttala mitt beklagande däröver, att han bland dem icke kan räkna vare sig någon med det enskilda näringslivet på grund av egen erfarenhet väl förtrogen man eller någon national-ekonomisk expert. Att beklaga är nog även, att någon person av den förra kategorien ej har plats i regeringen.

En sådan brist måste göra sig gällande, och kan jag endast däri se förklaringen till en del uttalanden och åtgärder. Jag vill i sådant avseende, ehuru de icke tillhöra finansministerns föredragning framhålla, bl. a. vissa bestämmelser i 8-timmarslagen och särskilt det i motiveringen till denna lag förekommande antagandet, »att arbetsgivarna skola visa sig beredda att medgiva sådana löneförhöjningar, som erfordras för att arbetsförtjänsten skall kunna vidmakthållas oförändrad». Att på detta sätt utan vidare göra en lönekompensation beroende av arbetsgivarnes goda vilja är, jag tillåter mig att säga det, helt enkelt orimligt och till sina konsekvenser ytterst betänkligt. Att ungefär samma uttalande återfinnes i kommittéutlåtandet gör, enligt min upfattning, endast saken så mycket värre. Dyligt måste på arbetarklassen verka vilseledande och direkt bidraga till nu pågående lönekonflikter. Uttrycket har även i dessa dagar återopats i en ledande artikel i den ledande tidningen Socialdemokraten och måste försvåra ett biläggande av konflikterna.

De av mig nu i största korthet angivna allmänna ekonomiska förhållandena återspeglas klart och tydligt i det statsfinansiella läge, som framgår av föreliggande statsverksproposition: högt uppdrivna, svällande utgiftsposter och otillräckliga statsinkomster.

Det är i hög grad betänkligt, att oaktat inkomst- och förmögenhetsskatten med en föreslagen ökning av 20 % å grundbeloppet, beräknas inbringa 238 miljoner kronor, det oaktat å innevarande års tilläggsstat och nästa års riksstat uppstår en brist av över 200 miljoner kronor. Denna brist kan visserligen flyttas med medel från statsverkets kassafond: och har jag under nuvarande förhållanden mot denna utväg intet att erinra, helst, mig vederligen, medel ur kassafonden förut två gånger använts för riksstatens räkning. Då jag nu berört kassafonden, vill jag, då därutinnan synes råda ej ringa missförstånd, med några ord beröra telegrafstyrelsens mycket klandrade åtgärd att i sin rörelse behålla viss del av uppkomna överskott. Detta har nu pågått i 3 år, och uppgingo de ej levererade överskotten vid 1918 års slut till 26 miljoner kronor. Vad de uppgingo till vid 1919 års slut blir ej känt förrän vid telegrafverkets bokslut i vår: och visar detta i sin mån, huru svävande kassafondens tillgångar i själva verket äro. Försummelsen är givetvis från telegrafstyrelsens sida stor. Ansvar för det skedda torde dock få delas av statskontoret och finansdepartementet. Statskontoret har i sina månatliga tablåer upptagit ifrågasvarande överskott såsom oredovisade överskott, fordran på telegrafverket och har tillika i sina i mars månad sammanställda statistiska tablåer till belysning av statens affärsverksamhet upptagit samma överskott. Även om statskontoret på grund

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

av sin instruktion ej haft direkt skyldighet att vidtaga någon åtgärd för rättelse, synes sådan åtgärd likväl från statskontorets sida hava bort vidtagas, liksom i varje fall statskontoret bort upptaga beloppet i budgetredovisningen. På grund av statskontorets förenämnda till finansdepartementet avgivna tablåer hade departementet ej heller bort vara främmande för saken, även om förhållandet ej av statskontoret särskilt påpekats.

I detta sammanhang vill jag uttala, att, därest riksrevisionsverket, varom framställning nu göres i föreliggande statsverksproposition, varit i funktion, så läser det vara uteslutet, att nu omförmälda missförhållande kunnat opåtalat pågå.

För att nu efter denna utflykt återvända till ämnet eller kassafondens tillgångar, så torde även detta år uppkomma överskott att tillföras fonden, som därmed kan beräknas tillgodose nästa års tilläggsstat. Men härmed läser ock överskottens tid tills vidare vara förbi. Den statsfinansiella situationen måste då bliva ytterst hotande, därest utgifterna ej kunna avsevärt förminskas. I detta avseende yttrar emellertid finansministern: »därest icke en bestämd vändning inträder i fråga om prisläget, är det självfallet icke att räkna med lägre riksstatssummor framdeles än nu». På en sådan vändning är, med hänsyn till vad jag förut anfört, föga att räkna.

Vid detta förhållande torde vara all anledning att redan nu något vidröra frågan om debet och kredit i kommande budgeter; och vill jag därvid börja med inkomstsidan.

Under flera år har nu praktiserats att vid ökade statsbehov i huvudsak tillgodose dessa genom att vrida på den direkta skatteskruvnen; och någon annan utväg har väl under senast rådande förhållanden knappast varit möjlig. Denna skruvning har ock skett med all kraft. Så utgingo enligt en av statsbokföringskommittén lämnad uppgift, de direkta skatterna med 589,9 milj. kr. år 1919 mot 60,5 milj. kr. år 1913, således en ökning av ej mindre än 875 %. Då denna stegring varit tämligen jämn, har jag svårt att förstå, hur finansministern så sent som den 27 april 1918 i en andrakammardebatt kunnat yttra, »att det går icke i dessa tider att fortsätta med en skattepolitik, som endast bottnar i indirekta skatter». Denna ökning av de direkta skatterna har självfallet möjliggjorts av de enastående goda konjunkturerna för näringslivet. Under normala förhållanden läser, med hänsyn tagen till de dryga direkta skatter, som jämväl uttagas av kommuner och landsting, den nuvarande bördan av inkomst- och förmögenhetsskatten icke kunna i någon avsevärdare mån ökas utan allvarlig fara för hela näringslivet.

Jag finner det då ej heller möjligt att genom ökning av de direkta skatterna fylla den stora brist i budgeten, som kan förutses.

Vad en ökning av inkomsterna från de affärsdrivande verken beträffar, läser ej vara skäl att ställa stora förväntningar, minst på det största av dem eller statens järnvägar, där personalkostnadsfrågan såsom alltid är den ömma punkten. Järnvägsstyrelsen talar själv i sitt stafförslag om ökning av personalkostnaderna till följd av ändrade tjänstgöringsbestämmelser och en rättvisare avvägning

av kristidstilläggen. Med det något dunkla talet om ändrade tjänstgöringsbestämmelser torde i främsta rummet syftas på 8-timmarslagens tillämpning. Vid de enskilda järnvägarna skulle, enligt uppgift, denna lags tillämpning kräva en ytterligare personal av 3,500 man för en årlig kostnad av närmare 15 miljoner kronor och nya bostäder för en kostnad av minst 40 miljoner kronor. Även om 8-timmarslagen ej komme att konsekvent tillämpas vid järnvägarna, bleve dock utan tvivel omkostnaderna så stora, att, därest desamma skola täckas av trafikinkomsterna, de torde både vid stats- och privatbanorna kräva ökade taxor. Huru detta skall bliva möjligt, förstår jag ej.

Vid dessa förhållanden lär det ej finnas annan utväg än att beslutsamt slå in på den indirekta beskattningens väg, vilket, såsom jag förut framhållit, jämväl medför en bestämd fördel ur synpunkten att minska konsumtionen. Därvid får man dock för visso ej inskränka sig till beskattning av överflödsvaror.

Vad så angår utgiftssidan i budgeten, måste självfallet den största möjliga sparsamhet tillämpas; och måste detta även gälla i fråga om sociala reformer, huru nyttiga dessa än i och för sig må vara. Jag tänker därvid bland annat på det nya sjukförsäkringsförslaget, vilket med sina minst 3.000 tjänstemän skulle, enligt socialstyrelsens beräkning för staten medföra en kostnad av 57 miljoner kronor.

Betänksamhet måste särskilt iakttagas i fråga om kapitalutgifter; och tänker jag med stor oro bland annat på de ifrågasatta stora anslagen i denna och än mer i kommande budget till bostadsändamål och elektrifiering av statens järnvägar. Jag må finna de förra anslagen aldrig så nödvändiga och de senare aldrig så produktiva, så gäller dock jämväl om dem, att, därest de behöfliga beloppen ej kunna tillgodoses av landets sparmedel, de ofrånkomligen måste hava till följd, en ökning av inflationen med åtföljande allmän prisfördyring. De ekonomiska lagarna kunna nu en gång icke genom riksdagsbeslut sättas ur funktion.

Herr Winberg: Herr talman, mina herrar! Det är två saker, som ha föranlett mig att här i dag begära ordet och göra några uttalanden beträffande regeringens politik under de senare åren. Det första är den omständigheten, att vi vid sista regeringsskiftet väntade att få något mera än bara ett personskifte. Vi väntade att få ett fullständigt systemskifte; att man skulle bryta mot den politik, som i allmänhet tidigare förts. Det gäller under sådana förhållanden helt naturligt att se, i vad mån och i vilken utsträckning de rätt stora förhoppningar förverkligats, som i det avseendet lämnats svenska folket. Den andra saken, som har föranlett mig att begära ordet, är den omständigheten, att vi för närvarande leva under så exceptionella förhållanden, icke minst i fråga om den utrikespolitiska situationen, att det nu mera än någonsin förut, är nödvändigt att i regeringen sitta personer, som ha en verklig känning och kontakt med förhållandena i livet såväl i det egna landet som uti världen i övrigt.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Innan jag emellertid närmare ingår på vad jag i detta avseende skulle ha att säga, föranledes jag att säga ett par ord med anledning av den förste ärade talarens anförande här i dag.

Det kan icke hjälpas, att när man hör herr Trygger i nådens år 1920 göra sådana uttalanden, som dem han fällt här i dag, finner man, att han ännu en gång dokumenterat sig som anhängare av den maximen, att om också mänskligheten skulle gå under, så komma vi icke det minsta att tumma på våra gamla principer. Och man kan med skäl om Trygger och hans medkumpaner på det politiska området säga: Det är ni mina herrar, som mogna revolutioner och sedan sätta upp ett förvånat ansikte, när de inträffa.

Det skulle vara ännu ett par detaljsaker att vända sig mot i herr Tryggers anförande, men jag skall icke ingå i något detaljbemötande, dels därför att herr Trygger i huvudsak vänt sig mot regeringen och dess politik — och jag är ju dess bättre befriad från skyldigheten att uppträda som dess försvarare — dels anser jag det också onödigt att gå in i något dylikt bemötande, ty tills vidare tolkar jag herr Tryggers uttalande här i dag så, att han av rent taktiska skäl, för att bibehålla jämvikten i fråga om kritiken mot regeringen, får lov att upprepa samma synpunkter som han mången gång förut gjort gällande och att han sålunda ingenting lärt och ingenting glömt av de senaste årens händelser. Jag skall i stället med några ord beröra regeringens politik under den närmast gångna tiden.

Redan vid denna riksdags öppnande fingo vi av herr ålderspresidenten höra, att det är synnerligen svåra tidsförhållanden vi för närvarande leva under. Vi fingo också förnimma — i likhet med vad vi i dag fått förnimma genom herr Tryggers anförande — att det är många i våra dagar, som finna, det egendomligt, att en hel del folkklager fortfarande anse, att det skulle behövas mera reformer. Man finner det rent av vara ett utslag av en oförklarlig sjukdom. Man har under senaste tiden mer än väl kunnat förstå, att det finnes en hel del personer, som icke ännu fattat, att det är en helt ny tid, som står och klappar för dörren. Och spörsmålet är icke huruvida den nya tiden skall komma eller icke, utan spörsmålet är, huruvida vi skola godvilligt öppna dörren eller om den skall nödgas *slå in* densamma. Det är för ögonblicket problemställningen.

Under sådana förhållanden är det ganska naturligt, om man upptager till någon liten prövning de utrikespolitiska förhållandena, och jag tillåter mig därvidlag som utgångspunkt ta ett telegram, som för några dagar sedan avsänts av hans excellens herr statsministern. Det var med anledning av det meddelande, som ingick från franske konseljpresidenten, att freden nu var undertecknad. Jag tillåter mig citera sista delen av detta svarstelegram, därför att det förefaller mig, att det just i koncentrerad form ger ett uppslag för att bedöma den nuvarande regeringens utrikespolitik i sin helhet. Hans excellens säger nämligen i slutet av detta telegram: »I det jag tackar för detta viktiga meddelande, skyndar jag att till Eders

excellens i egenskap av fredskonferensens president framföra mina uppriktiga lyckönskningar.»

Nu skall man naturligtvis säga, att ett vanligt artighetstelegram till franske konseljpresidenten givetvis icke är något att ta till utgångspunkt för en kritik eller ett uttalande beträffande regeringens politik. Jag skall icke heller inlåta mig i vidare mån på detta telegram utan endast ta det som utgångspunkt. Man skulle dock kanske ha rätt att fråga sig: *Till vad* är det som svenske statsministern lyckönskar franske konseljpresidenten? Väl icke till att fredsslutet blev sådant det blev? I det avseendet får jag verkligen — i likhet med den förste talaren här i dag — säga, att sällan har väl mänskligheten fått uppleva en sådan desillusion, som den nu har fått, i och med det nu ikraftträdande fredsslutet. Jag skall icke här uppta tiden med att erinra om alla de stora löften rörande de stora idealen, för vilka de stormakter kämpade, som nu i allt fall i första hand dikterat fredsslutet, hurusom de kämpade för de olika nationernas självbestämmerätt, för demokrati, för rättfärdighet och en hel del andra vackra saker. Jag behöver icke fråga, i vilken mån dessa vackra förespeglingar nu gått i uppfyllelse. Jag behöver endast erinra om, att allt detta vackra har visat sig vara en fullständig illusion. Det är den gamla maktfilosofien, som dikterar förhållandena, och jag skulle anse det olyckligt om man uti världen skulle tolka det svarstelegram, som ingick från svenske statsministern så, att man här i Sverige lyckönskat icke endast till, att freden slutits, utan också till *att den blev sådan den i verkligheten blivit*. Det kan emellertid icke hjälpas, att man tycker sig finna, att svenska regeringens politik under senare tiden varit sådan, att den icke utan skäl kan sägas vara medverkande till en del saker, som vi få bevittna uti världen. Regeringen har visserligen icke varit direkt medansvarig i fredsslutet, men det är en hel del andra saker i samband med de utrikespolitiska förhållandena, som man icke kan säga, att svenska regeringen står lika oskyldig till.

Jag ber i detta sammanhang få peka på regeringens olyckliga politik gentemot Ryssland, och jag kan icke hjälpa, att jag här måste beröra en fråga, som jag fann, att herr Trygger icke har så stora sympatier för, då han talade om »krutröken från öster». Enligt mitt förmenande är det emellertid ofantligt många omständigheter, som tala för, att vår regerings politik mot Ryssland har icke, bara varit ett avsteg från den klara neutralitetspolitikens väg, som man alltid under gångna tider hävdade från samtliga partier här i landet, utan den har också medfört en del förhållanden på det rent ekonomiska och kommersiella området, som för vårt land redan nu varit av ganska ödesdiger verkan, och kanske ännu mer kommer att bliva det i fortsättningen. Det kan nämligen icke hjälpas mina herrar, att när vi se på förhållandena i världen, och veta, att vårt land mer och mer blivit ett industriland, veta, att när en hel del länder, som deltagit i kriget, komma att anstränga sig till det yttersta för att få industrien i gång och få avsättning för densamma,

*Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

så kan man icke undgå att finna det egendomligt, att vi skulle för närvarande och för den närmaste framtiden ha avskurit den mest naturliga marknaden för våra industriella produkter. Ty det är dock så, att den naturliga avsättningsorten för våra produkter kommer alldeles säkert att bli Ryssland. Det synes mig sålunda vara ett av de största missgrepp, den nuvarande regeringen begått, när den avbrutit förbindelserna med och deltagit i blockaden mot Sovjet-Ryssland. Såvitt jag kan förstå är det därför alldeles ofrånkomligt, att regeringen omedelbart vidtager en fullständig nyorientering i det avseendet, ty vi ha icke råd att — möjligen till andra länders behag — fortsätta med denna politik mot Ryssland. Och jag skulle vilja tillägga: Vi skola icke gå och inbilla oss, att Ryssland och Rysslands stora folk i längden kommer att låta leka med sig på ett sådant sätt, som man hittills tillåtit sig. Ryssland är dock de stora tillgångarnas och de stora utvecklingsmöjligheternas land och det måste för oss vara av allra största intresse att så fort som möjligt få våra ekonomiska och politiska förbindelser återknutna med detta land.

Jag förstår så väl, att reaktionen överallt ute i världen med ganska oblida ögon följer den kamp, som i Ryssland för närvarande föres för att betvinga den ryska reaktionen, och jag förstår, att de, som stå på samma ståndpunkt som de s. k. kontrarevolutionära i Ryssland, anse sig böra göra en insats till förmån för de egna intressena, men jag kan ej försä, att ett lands regering, som dock mås'e handla i hela folkets intresse oavsett politiska partiskiftningar — jag kan ej förstå, säger jag, att regeringen har anledning att på något sätt taga ståndpunkt till den inre politiska strid, som försiggår i Ryssland: och det är min mening, att det är ett ödesdigert s'eg, man här inlåtit sig på. Det första man borde göra vore att se till att kunna reparera det misstag, som man begått. Och kan detta icke ske under den nuvarande utrikesministerns auspici, så må det vara en av de första uppgifterna att se till, att vi få en annan man, som i detta avseende kan inlänka våra öden på andra vägar i utrikespolitiskt avseende.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja peka på en annan sak, som visserligen ej hör under herr utrikesministerns domvärjo, men som i viss mån kan anses stå i samband med de utrikespolitiska förhållandena, och det är behandlingen här i landet av politiska flyktingar. Det är en fråga, som under senare tiden har visat sig vara så pass öntalig och komplicerad, och händelser ha förekommit av den art, att jag anser mig här böra peka på denna sak. Jag förstår mycket väl, att det under politiskt oroliga tider är en hel del svårigheter man har att dragas med, särskilt i ett land som vårt, kring vars gränser det har förekommit revolutionära rörelser, som gjort, att en hel del politiska flyktingar, ha nödgats söka sig en tillfällig fristad här i landet. Jag skall därvid medgiva, att regeringen i många avseenden har visat beredvillighet, att göra vad som varit möjligt, ehuru det ej alltid lett till det resultat, som man önskat. Men det är en omständighet, som jag här absolut måste påtala, och

det är, att det visat sig omöjligt för regeringen att få ett verkligt grepp på polismyndigheterna i landet, att få dem att handla efter de riktlinjer, som från regeringens sida angivits. Det är salunda euligt mitt förmenande fullkomligt oriktigt, när man utan vidare från polisens sida i de olika landsdelarna har häktat och trakasserat politiska flyktingar och i många fall utvisat dem, t. ex. till Finland oaktat de där i de flesta fall haft att vänta synnerligen stränga straff. Det är också oriktigt, att polisen tar sig till att som lösdrivare häkta dessa politiska flyktingar, kanske omedelbart sedan de kommit in i landet och innan det har varit möjligt för dem att skaffa sig något arbete. De är också oriktigt, att man hållit dessa flyktingar månadtals i fängelse. Så t. ex. har man hållit politiska flyktingar från Finland i fängelse i flera månader för att avvakta möjlighet för dem att få resa till Ryssland. Det är vidare lika oriktigt, när polisen tar sig för att häkta dem som lösdrivare därför att de på grund av facklig konflikt blivit tillfälligt arbetslösa.

När jag tänker på alla dessa övergrepp måste jag säga, att det borde vara regeringen angeläget att så fort som möjligt se till att få ett verkligt grepp på polisen i landet, så att det ej fortsätter med så mot varandra svärande förhållanden, att den ene handlar efter andra grundsatser än den andre. Jag skall, som jag förut framhållit, giva regeringen det erkännandet, att den i de fall, då det varit möjligt att gå in i någon prövning av förhållandena, har visat förståelse. Men det farliga är just, att en mängd fall varit *de facto* avgjorda redan innan man fått reda på dem och sålunda någon möjlighet ej funnits för regeringen att pröva dem. T. ex. i sådana fall, där polisen självrådigt har häktat och utvisat. Det bör därför vara en regeringens angelägenhet att på något sätt begränsa polisens handlingsfrihet i detta avseende, så att vi få något så när likartade bestämmelser rörande behandlingen av politiska flyktingar. Jag går naturligtvis i det avseendet ej så långt, att jag begär, att man skall vara lika välvillig beträffande här ifrågasvarande politiska flyktingar som man varit beträffande en tysk general, därvid det förekom, att man från myndigheternas sida självmant skaffat pass och skickat det till honom, men jag begär, att det skall vara någon liten likhet ifråga om bestämmelsernas efterlevnad i detta avseende.

Jag skulle också vilja säga några ord i en annan fråga av mera ekonomisk och praktisk art, som för närvarande, så vitt jag förstår, är av den största betydelse. Så vitt jag kan finna, har man hittills ej sett några verkliga försök till *lösning* av det spörsmålet från regeringens sida. Jag avser bostadsfrågan, och jag skall tillåta mig att i det avseendet citera ett uttalande av dåvarande representanten för Malmö stad i andra kammaren, herr Rydén, numera och allt fortfarande ledamot av denna kammare — ett uttalande, som han hade under remissdebatten 1917. Han sade nämligen då: »Jag vill ej vara i excellensen Hammarskjölds kläder om några år, då en massa människor ej har tak över huvudet, och de kunna härleda detta till den brist på omtanke och framsynthet,

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

som präglat det sätt, varpå regeringen handhaft tillgodoseendet av behovet av sådana materialier, som erfordras för bostäders byggande.» Detta uttalande fälldes för tre år sedan. Då måste jag säga mig: När man redan 1917 hade klart för sig, att denna fråga var så brännande, att man ej skulle vilja sitta i excellensen Hammarskjölds kläder därför, att han ej hade vidtagit någonting, och då vidare den händelsen inträffat, att i slutet av 1917 just de personer, som kritiserade den Hammarskjöldska regeringen, själva blevo kallade att taga plats vid Konungens rådsbord, så borde man ha rätt att förutsätta, att med det bestämda intresse för denna fråga, som de hade, så skulle det ej komma att gå många veckor förr än de skulle vidtaga genomgripande åtgärder för denna frågas lösning. Men vad har blivit gjort sedan dess? Ja, det finna vi av årets statsverksproposition. Man säger där, att man vill lämna rätt stora anslag för främjande av byggnadsverksamheten. Ja, naturligtvis skall det ej ett ögonblick falla mig in att säga, att ej detta är av betydelse så till vida, som det är bättre, att något blir gjort än ingenting; men nog måste jag säga mig, att det är en ganska enkel åtgärd att söka lösa bostadsfrågan genom att anslå några miljoner därtill. Oavsett den kritik, som förekom under 1917 års remissdebatt, har det ej gjorts någonting för att tillgodose behovet av materialier för bostäders byggande. Den kritiken måste sålunda gälla lika mycket den dag som idag är, och den regering, som nu sitter, och den måste gälla i ännu nögre grad nu därför, att var bostadsfrågan brännande år 1917, så är den ännu mera brännande 1920.

Det är emellertid en annan sak, som jag skulle vilja peka på i samband med bostadsfrågan, och det är just vad som så väl i statsverkspropositionen som i trontalet har signalerats beträffande en avveckling av hyresregleringslagen. Ja, jag har länge gått och haft en förkänning av, att man stått inför den möjligheten, att regeringspartierna ej länge skulle komma att hålla ihop beträffande en fortsatt tillämpning av hyresregleringslagen, därför att där kommer man just in på de ekonomiska intressena, och där vet jag, att det skär sig. Där har man sålunda första signalen till att redan under den närmaste tiden en avveckling av hyreslagen skall företagas. Vad innebär detta? Jo, om denna lag nu utan vidare kommer att träda ur funktion, så betyder det, såvitt jag förstår, att hyresprisen komma att i ett enda slag höjas upp till vad hyrorna betinga i hus, som byggas med nuvarande byggnadskostnader, och jag har sett en uträkning på vad detta enbart för Stockholms vidkommande skulle betyda: hyresgästerna i Stockholm komme att få, utöver vad som nu betalas till husvärdarna, betala omkring 100 miljoner för år. Detta endast för Stockholms vidkommande. Man förstår, att detta i sin tur skall komma att ha en inverkan till stegring av de allmänna levnadskostnaderna i ganska väsentlig grad med därav följande ännu mera utpräglad kamp från arbetarnas sida för att i lönehänseende få dessa ökade utgifter kompenserade, och det samtidigt med att man från alla håll talar om nödvändigheten av att begränsa utgiftsstegringen åtminstone till vad den för närvarande uppgår till. Det

är denna fullständiga brist på någon plan för lösningen av bostads-
spörsmålet, som på mig verkar så nedslående särskilt sedd mot bak-
grunden av vad jag förut tillåtit mig framhålla, nämligen de ganska
stora förväntningar som det svenska folket ansett sig haft anled-
ning att hysa, ej minst på grund av regeringspartiernas egna mycket
omfattande utfästelser om vad de skulle komma att företaga till
omläggning av den svenska politiken, om de finge övertaga dess
ledning.

Jag måste sålunda säga mig, att på denna punkt har man så
långt ifrån kommit fram med något förslag till en verklig lösning av
frågan, att man endast kommit med en rent tillfällig åtgärd om anslag
ur statskassan för att stimulera byggnadsverksamheten. Men såsom
kompensation därtill låter man redan skymta ett upphävande av hit-
tills gällande hyresregleringslag, som är det enda som för närvarande
är av någon betydelse för att på detta område hålla utgifterna nere
till skäliga belopp. Då måste jag säga, att med en sådan åtgärd har
regeringen inte bara tagit med den ena handen vad den givit med den
andra, utan den har till och med ställt särskilt den svenska arbetar-
klassen i en betydligt ogynnsammare ställning än den förut haft, där-
för att en betydande hyresstegring otvivelaktigt kommer att bli-
va följden av hyreslagens slopande.

Jag skall också tillåta mig att säga några ord i en fråga, som
numera mycket sällan beröres här i riksdagen, åtminstone icke i sam-
ma utsträckning som tidigare. Jag avser då nykterhetsfrågan. Huru-
dant är läget där för närvarande, och vad har gjorts under de senaste
åren? Jo, det har under en tidigare liberal regering tillsatts en kom-
mitté, som nästa år firar sitt 10-årsjubileum. Det är ju ganska akt-
ningsvärt. Det skall naturligtvis inte falla mig in att säga, att inte
denna kommittés ledamöter under denna tid arbetat så mycket de
överbudet taget hava hunnit. Men när man år 1911 under den
Staaftiska regeringens regim tillsatte denna kommitté, hade man dock
inom det svenska folket allmänt den uppfattningen, att denna kom-
mitté skulle upptaga huvuduppgiften så fort som möjligt, nämligen
utarbetandet av förslag till en förbudslag, som skulle antingen fram-
läggas för den lagstiftande församlingen eller genom allmänt refe-
rendum föreläggas till avgörande av det svenska folket. Som sagt,
nästa år kan denna kommitté fira sitt 10-årsjubileum, och vi hava
ännu icke sett något förslag till förbudslag från densamma. Sna-
rare måste man säga sig, att förhållandena på nykterhetsområdet på
den senare tiden börjat bli allt mer och mer otillfredsställande, och
det är givetvis inte uteslutande regeringens fel utan det är väl också
följden av att en hel del mer eller mindre framträdande politiker, som
numera tyckas hava fått sin ställning tryggad, börjat mer och mer
övergå från sin förbudsvänliga ståndpunkt. De hava ansett, att de
politiska konjunkturerna icke längre äro lämpliga för att fortsätta
såsom förbudsvänner, och hava därför övergått till något annat. Med
andra ord, det råder en fullkomlig depression på det nykterhets-
politiska området. Vi kunna icke komma ifrån, utan att detta är ett
faktum. I vad mån detta är en följd av den förhållningspolitik i all-

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

mänhet, som förts beträffande nykterhetsfrågan, skall jag i detta sammanhang icke gå in på, men nog måste jag säga att inte har vare sig regeringens eller regeringspartiernas uppträdande i denna fråga under senare år skapat någon övertygelse om att man inom dessa partier hyser en livlig övertygelse om att förbudsspörsmålet såsom sådant måste så fort som möjligt lösas. Tvärt om måste man säga sig, att en hel del åtgärder, som vidtagits under den senare tiden, äro av synnerligen problematisk beskaffenhet. Jag behöver bara erinra om den av riksdagen antagna bestämmelsen om spritaccis. Jag behöver bara erinra om regeringens medgivande att, utöver vad som tidigare ansetts skäligt, verkställa brännvinsbränning nere i södra Sverige, och jag kommer slutligen fram till en punkt, som anknuter sig till årets statsverksproposition, som jag inte heller utan vidare kan alldeles förbigå.

Jag nämnde förut beträffande bostadsfrågan, att regeringen nu ämnat föreslå rätt betydande belopp att utgå av statsmedel. Där-ibland ämnar man föreslå, att den s. k. rusdrycksfonden nu skulle användas för utlämnande av lån till uppförande av bostäder. Jag skall naturligtvis inte säga, att det under alla förhållanden kan vara principiellt fördömligt att så förfara, men jag måste säga, att redan detta tillvägagångssätt signalerar något om att regeringen är av den uppfattningen, att det kommer att bli ganska långt fram i framtiden som denna fond kommer att behövas för det ändamål, vartill den egentligen är avsedd. Det kan inte hjälpas, att när man ser någonting sådant, så är det också ägnat att i viss mån göra klart för en, att man inte inom regeringen har någon verklig vilja eller någon bestämd föresats att inom den närmaste tiden bringa detta spörsmål till avgörande. Jag måste säga, att det tillstånd, som för närvarande råder, det allmänna sedliga tillståndet beträffande nykterheten i vårt land, är sådant, att det nuvarande släktet kanske aldrig tillförene upplevat någonting så sorgligt. Det skulle behövas betydligt kraftigare åtgärder både från regeringens och samtliga myndigheters sida, så att man åtminstone i någon mån kunde stävja det ofog, som i detta avseende bedrives i fråga om direkta lagförbrytelser och den förvildning, som i allmänhet gripit mänskligheten inom olika klasser i detta avseende. I vad mån detta är en direkt och ofrånkomlig följd av den allmänna moraliska förvildning, som kristiden fört med sig och som vi tyvärr hava funnit, att den gripit omkring sig ganska högt upp i samhällslagren, skall jag inte här närmare gå in på, men spörsmålet är av det intresse och den betydelse, att man måste ägna detsamma all den uppmärksamhet, som det på grund av denna sin betydelse verkligen förtjänar.

Jag skulle också vilja säga några ord i en annan rätt så betydelsefull fråga, nämligen militärfrågan. Den ärade förste talaren här i dag sjöng på sin gamla refräng, att det bara är högern, som har förstått denna fråga. Redan år 1914 förutsåg högern, att någonting förskräckligt skulle komma, och den förutsåg därför också, att det var nödvändigt för Sverige att hava ett så kraftigt försvar som möjligt. Det kan inte hjälpas, men de verka något medeltida, dessa mo-

notona upprepar den av att den enda möjligheten för oss att kunna i fortsättningen leva såsom en självständig stat är att vi göra vårt militärväsende så starkt som möjligt — och detta i nådens år 1920, när man ser, vilka katastrofer över hela världen militarismen såsom sådan alljämt åstadkommer! Då står man fortfarande här i den svenska riksdagen och mässar om, att den enda frälsningen för oss är ett starkt militärväsen. Jag skulle vilja avråda regeringen på det bestämdaste att i något avseende lyssna till dylika toner, ty om den det gör, kommer den att göra sig själv medansvarig därtill, att i stället för att vi under lugna förhållanden kanske skulle kunna länka utvecklingen här i vårt land in i nya banor, vi i stället obönhörligt gå mot en krasch.

Beträffande militärspörsmålet skall jag inte nu ingå därpå i vidare mån, än att jag skulle vilja säga, att man antagligen från regeringshåll säger: Vi hava satt till en utredningskommission, och den skall naturligtvis komma att föreslå vad den anser skäligt, och så får riksdagen ärendet sig förelagt och får avgöra detsamma. — Ja, men det kan inte hjälpas, att man med anledning av tidigare gjorda erfarenheter frågar sig: Skola historierna från 1911 och 1914 återupprepas ännu en gång här i landet? Ty kom ihåg, mina herrar, att när regeringen år 1911 tillsatte försvarsberedningen, så var det efter att herr Karl Staaff vid 1911 års remissdebatt uttryckligen förklarat, att vi mer och mer kommit till en bestämd övertygelse därom, att de bördor, som 1901 års härordning lagt på oss, blivit omöjliga att bära för det svenska folket, att det komme att digna under dem. Därför måste man ovillkorligen under den närmaste tiden få en väsentlig lättnad i dessa bördor. Så tillsattes försvarsberedningen, och sedan finga vi 1914 års härordning. Var det nu någon lättnad i bördorna? Nej det tror jag inte. Jag tillåter mig sålunda endast uttala den blygsamma förhoppningen, att inte händelseförloppet efter det arbete, som den nu sittande utredningskommissionen i militärfrågan utför, skall bli alltför likartat med händelseförloppen åren 1911 och 1914, ty då kommer det nog att bli ganska vanskligt för regeringen att åtminstone inför folkets breda lager svara för vad den i detta avseende vidtagit.

Utan att vidare rent principiellt ingå på militärfrågan såsom sådan skulle jag dock vilja peka på några detaljer. Det förefaller märkvärdigt — det får herr krigsministern ursäktas — att vi i dessa bostadsbristens dagar måste bevittna, hurusom den ena stora militärkasernen efter den andra utöver hela landet står tom år efter år, möjligen kanske med undantag för några dagar, då man förlagt trupper dit för någon tillfällig övning. Vi veta, att det råder bostadsbrist. Man har ingått till regeringen och hemställt att på Vännäs få inreda en del av kasernerna till bostäder åt järnvägspersonalen, som nu fullkomligt står utan bostäder. Ja, man skulle i nåder först få lov att inreda *en*, men man fick icke garanti för att få bo där mer än ett år. Vi förstå, att det ju var alldeles omöjligt. På ytterligare framställning fick man i nåder genom krigsministerns förmedling mer eller mindre med — eller mot — militärbefällets medgivande

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

tillstånd, att kasernen skulle få upplåtas för två år. Men man förstår, att det är mycket dyrbara anordningar, som måste vidtagas för att ändra dessa kasernbyggnader till bostäder för järnvägspersonal. Järnvägsstyrelsen ställde sig också synnerligen ovillig att, då man inte hade någon garanti att få behålla bostäderna mer än två år, vidtaga dessa dyrbara omändringar av kasernetablissemanten. Jag vet ännu i dag icke, om det blir något av eller ej. Under sådana förhållanden måste man fråga sig: Är det omöjligt för den nuvarande regeringen att i denna fråga med dess så klara och praktiska konsekvenser besluta vad som för regeringens och landets inbyggares del kan anses vara praktiskt och möjligt? Är detta omöjligt, därför att militärbefälet säger, att det icke kan gå med på saken, ja, då är denna regering icke sin uppgift vuxen, ty vad man framför allt fordrar av en regering i dessa tider är, att den kan göra sig gällande mot det extrema militärintresse, som finnes i vårt land. Jag vill då uttala den blygsamma förhoppningen, att den nuvarande regeringen framdeles, när sådana rent praktiska frågor föreligga till avgörande, försöker skaffa sig litet kurage och avgör dem alldeles oberoende av den »militära sakkunskapen».

Ja, jag skulle också kunna beröra ett par detaljer i övrigt i sammanhang med den fråga jag nu omnämmt. Den ena är då den, att t. o. m. från rent militärt håll — d. v. s. icke från befälshåll men från underbefälshåll — gör man på allvar gällande, att den nuvarande militära utbildningen fortfarande är fullkomligt lika den, som man hade för 10 à 20 år tillbaka. Man fortsätter med sin drillexercis, och även de, som äro intresserade av yrket, säga att det har blivit fullkomligt omöjligt och att de bara önskade, att de vore därifrån. Nu får jag säga, att jag för mitt vidkommande intresserar mig synnerligen litet för huru den militära utbildningen sker, men nu är det inte fråga om mina synpunkter, utan nu måste man se saken som Kungl. Maj:t och riksdagen gjort den. Då förefaller det mig som om vi något så när skulle vara överens om, att så länge vi måste dragas med den militära olyckligheten, böra vi ändå se till, att den får en så litet fränstötande bild och uppträdande som möjligt, och att vi åtminstone i varje fall skulle kunna utrangera de gamla, uppenbara, rena dumheterna med drill och allt vad därmed sammanhänger.

Jag tycker, att herr krigsministern skulle se till att det finnes någon möjlighet för den nuvarande regeringen, som ju är en demokratisk regering och en folkviljans regering, att även i detta avseende få ett ord med i laget, då det gäller militära angelägenheters ordnande. Det tror jag att det svenska folket skulle vara synnerligen tacksamt för.

Vidare är det en annan sak, som jag inte kan neka mig att i detta sammanhang säga några ord om. Det är det något egenomliga förhållandet, att när det militära manskapet vid regementena här i Stockholm samlar en massa underskrifter å petitioner och går in till Kungl. Maj:t för att få sin permissionsfråga ordnad på ett tillfredsställande sätt, så hotas de med att de komma att bestraffas, när de komma till Kungl. Maj:ts demokratiska rege-

ring, därför att de icke gått den vanliga vägen till de olika myndigheterna, först till fanjunkaren och sedan hela trappstegen upp för. Jag vet ju, att det är mycket svårt att för närvarande åstadkomma några demokratiska forner här i vårt land, och därför har jag hela tiden sagt, att det är en bluff, när man vill låta påskina, att vi skulle hava en demokratisk regim i vårt land. Det går inte, så länge privatkapitalet, ämbetsmannakåren och militärkasten fortfarande diktera besluten. Men nu har man i alla fall från annat håll gjort gällande, att vi likväl hava en viss demokratisk regim här i vårt land, och då förefaller det mig något egendomligt, om man skulle till den grad offra åt pedanteriet, att man måste hota en person med bestraffning, därför att han i all underdånighet såsom ledamot av en kommitté uppvaktar Kungl. Maj:t i en fråga för stockholmsmilitärens vidkommande. Jag skulle fortfarande vilja hemställa till den demokratiska Kungl. Maj:t att i detta avseende se till, att man något litet reglerar dessa förhållanden i överensstämmelse med det demokratiska programmet, så att framför allt en mera folklig tidsanda än vad som var rådande för 10—20 år sedan blir rådande.

Innan jag lämnar denna punkt, ber jag att få göra det erkännandet, att jag förstår ofantligt väl, att regeringen har synnerligen svårt att tillämpa några demokratiska principer. Därför är det inte heller min mening att gå illa åt regeringen. Jag har endast velat framhålla detta för att bevisa, hur rätt jag och mina likatänkande haft, då vi säga: Man skall inte försöka bluffa inför det svenska folket; vi kunna inte regera demokratiskt här i Sverige, ty vi hava inte hunnit till det demokratiska genombrottet. Hör bara vilka toner som kommit från framstående håll i dag! Och ändå skall man inbilla det svenska folket, att man regerar demokratiskt. Jag skulle endast i all blygsamhet vilja hemställa, att de uppenbara kantigheterna i den kapitalistiska samhällsformen bortarbetades, ty annars ser det alltför egendomligt ut.

Nu skulle jag vilja säga ett par ord rörande förhållandena på det fackliga området och betydelsen av parlamentariska reformer. Det var ju så, att när den nuvarande regeringen kom med sitt nya program av december 1918 — den tidpunkt, då kejsar- och kungatroner ute i världen började ramla på gatorna — ansåg man ju, att det var nödvändigt att taga ett litet steg framåt även här i Sverige för att förhindra, att en sådan eventualitet skulle inträffa även här. Inom grundvalen för det program man då fastställde för en regeringssamverkan ingick bara en fråga, som kunde sägas vara av social eller ekonomisk betydelse för arbetarklassen. Den frågan rörde genomförandet av 8-timmarsdagen. Ja, vi veta huru den saken förlupit, och vi veta också, att en lag i detta ämne genomförts, visserligen med en hel del jämkningar av innebörd, som jag för min del inte är så synnerligen tilltalad av, men det lämnar jag därhän. Nu har det emellertid visat sig, att de parlamentariska reformerna äro ganska illusoriska till sina verkningar, så länge

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

nämligen det privata kapitalet fullständigt behärskar det ekonomiska området här i vårt land, ty så länge så är förhållandet, blir det i alla fall i sista hand arbetarna och arbetsgivarna, som sinsemellan måste med eller utan öppen strid göra upp frågan, huruvida reformerna skola få en verkligt praktisk betydelse eller icke. Med andra ord, riksdagen beslöt införandet av 8-timmarsdagen, men den kunde eller ville inte — det lämnar jag därhän, men den kunde antagligen inte — besluta den naturliga konsekvensen eller komplementet till denna lag, d. v. s. att man skulle utgå ifrån den naturliga förutsättningen, att tillämpningen av denna lag angående arbetstiden icke skulle medföra, att arbetarna sattes på en lägre inkomststandard och sålunda lämnade kompensation för den fördel, som den kortare arbetstiden såsom sådan skänkte. Den saken kunde riksdagen icke göra någonting åt, och därför stå vi just i dag mitt uppe i en het strid angående denna sak. Då måste jag säga, att det är något egendomligt och sannerligen inte ägnat att höja tilltron till parlamentets förmåga att lösa de stora frågorna på det sociala och ekonomiska området, att trots riksdagens beslut om en arbetsdag på 8 timmar, så stå nu i alla fall 30,000 arbetare i denna dag i strejk för att få igenom det ganska naturliga komplementet till själva lagens bestämmelser, d. v. s. full kompensation, så att de icke flyttas ned till en lägre ekonomisk inkomststandard. I detta avseende synes det mig vara regeringens skyldighet att alldeles särskilt ingripa och tillse, att arbetsgivarna icke genom sitt halsstarriga uppträdande få fullkomligt förvanska hela den reella innebörden av denna reform, som riksdagen tidigare beslutade rörande arbetstidens förkortning; ty det är klart, att om detta spörsmål löses på det sättet, att arbetarna skulle vidkännas en mindre inkomst på grund av den kortare arbetstiden, är det en reform, som inte är mycket att tacka för. Det är så mycket mera nödvändigt, att man i detta avseende från regeringens sida söker göra vad göras kan för att få slut på den nu rådande konflikten, som det annars skulle i synnerligt hög grad vara ägnat att undergräva den tilltro till parlamentets förmåga att genomföra vissa reformer av praktisk betydelse, som väl fortfarande finnes i rätt stora lager av vårt folk. Men jag måste säga, att parlamentarismen såsom sådan sannerligen inte har så stora fonder av popularitet i våra dagar, att den har rätt att misshushålla med dem på dylikt sätt; och därför vore det i alla partiers intresse, att man inte allt för länge behöfve bevittna denna kamp mellan arbetare och arbetsgivare, som i detta speciella fall hade bort vara onödig, därför att det endast är fråga om ett konsekvent genomförande av vad riksdagen i verkligheten avsett, då den fattade sitt beslut i frågan.

Ja, det skulle ju vara åtskilliga andra punkter att beröra i detta avseende, men jag skall till sist inskränka mig till att säga några ord beträffande det ekonomiska livet i allmänhet. Då skulle jag vilja fråga den nuvarande regeringen, vad den egentligen har för

program beträffande våra ekonomiska spörsmål. Såvitt jag förstår, är det ganska onaturligt att kombinera ihop partier, som äro så principiellt omaka beträffande en hel del synnerligen viktiga spörsmål, framförallt i dessa tider, när man nära nog i hela världen mer och mer får klart för sig, att det inte går att komma någonstans, med mindre man får ett verkligt grepp på de rent ekonomiska problemen. Vi skola inte inbilla oss, att vi kunna genomföra någon demokratisk politik, som blir av betydelse för de stora massornas vidkommande här i landet, så länge det ekonomiska livet ligger i händerna på det privata kapitalet. Huru skola vi kunna vänta oss att kunna genomföra några verkliga reformer på detta område, förrän vi också fått ett ordentligt grepp på sådana frågor! Jag skulle vilja fråga regeringen, hur den tänker att på detta område kunna lotsa fram händelserna på ett sådant sätt, att den icke riskerar, att vi en vacker dag stå inför en fullständig ekonomisk krasch. Det skulle vara intressant att höra, om regeringen i detta avseende har något verkligt program eller om den gör just det som herr Staaft 1911 beskylldes den dåvarande statsministern för. Han sade nämligen: Man tror sig finna, att då herr statsministern står på statsskutan, så är det endast efter de egna fördelarnas svängande kompassnål som han styr. — Ja, mina herrar, jag undrar om inte denna kritik ganska noga passar in även på den nuvarande regeringen och i alldeles särskilt hög grad, när det är fråga om de ekonomiska problemen, ty regeringen har nogsamf aktat sig för att i något avseende lägga fram ett program eller taga ställning till dessa problem, som brutit sig fram över hela världen med en naturlags nödvändighet. Det är inte klokt att regera på ett sådant sätt, att vi en vacker dag hava denna ofrånkomliga katastrof över oss. Det är inte tillräckligt att då säga, att man aldrig kunde hava trott, att förhållandena skulle utveckla sig på det sättet, ty då man står inför en katastrof är det inte värt att sätta upp ett förvånat ansikte över att förhållandena utvecklats så som de gjort.

Jag skulle till sist vilja citera ett uttalande, som fälldes vid remissdebatten 1911 av herr Karl Staaft. Jag har haft tillfälle att en gång förut erinra om ett uttalande av honom i detta mitt anförande, men jag tillåter mig att citera den passus, varmed han avslutade sitt anförande vid nämnda remissdebatt. Jag gör detta, därför att jag inte kan hjälpa att jag anser, att detta uttalande med en viss travestering mycket väl kan användas även i dag. Han sade nämligen följande: »Vi skola ha rätt, tror jag, att säga till folket: 'viljen I se det gamla lantmannapartiets verkliga arvtagare i fråga om kravet på statsförvaltningens renhet och grundlagens ålbudnad, så är det hos vänstern I haven att söka den. Ty de andra, de som kalla sig lantmannapartiet (och dess broder framstegspartiet) de hava icke förstått att bevara sin rätt till det stora testamentet som de en gång hava fått. De hava svikit sina politiska fäders traditioner, och de hava icke längre någon rätt att åberopa sig nå dem.»

Det kan inte hjälpas, men det är nära nog så att det i dag frammanar löjet, när man i dag läser detta och tänker på, att det skulle

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

vara hos vänstern, d. v. s. det parti, som nu har regeringen i sin hand, som man alldeles särskilt skulle ha att söka *förvaltningens renhet*. Jag tror nu för min del, att vi som nu stå till vänster om denna vänster, i dag kunna säga, att de regeringspartier, som under så stortartade utfästelser både 1917 och tidigare spände svenska folkets förhoppningar, dessa partier ha icke inriat dessa utfästelser. De ha icke längre, såvitt jag förs-år, rätt att säga, att det är de, som företräda den verkliga demokratin här i landet, att det är de, som svara för både förvaltningens renhet och de upphöjda ideal, som de sagt sig kampa för. Svenska folket har i detta avseende, såvitt jag förstår, annu en gång fått uppleva en desillusion, och jag förstår, att det är möjligt, att så kunnat ske. Jag vill inte klandra någon därför, men jag ber, att vi litet var må taga lärdom av det inrällade och för framtiden icke giva sådana där ofantligt omfattande utfästelser, och jag tror, att det också är nödvändigt, att vi komma ihåg att den demokratiska politik, som denna regering nu säger sig ha fört, den är icke av den innebörd, att den står i överensstämmelse med de nyare händelserna i tiden eller rörelserna ute i världen. Jag skulle helst vilja se, att den nuvarande regeringen i verkligheten kunde orientera sig därhän, att den förde en *verkligt* demokratisk politik, så att vi icke här i vårt land behövde bevitna, att man så att säga måste slå in dörrarna för att åstadkomma några verkliga reformer här. Om regeringen kan föra en sådan politik, skall ingen hellre än jag se det och hälsa det med mer tillfredsställelse, men så länge den inte det gör, tycker jag, att det inte är riktigt, att man på sätt, man hittills velat göra gällande från regeringspartiernas sida, utger den politik, som här förts i vårt land, för att vara en så demokratisk och arbetarvänlig politik, att man begär, att Sveriges arbetare skola engagera sig för att hålla den politiken uppe och därigenom kringskära arbetareklassens rörelsefrihet och möjlighet att medelst andra åtgärder kunna få sina intressen fullt tillgodosedda.

Jag vill sålunda sluta detta mitt anförande med att säga, att med allt erkännande av de personliga insatser, som en hel del av den nuvarande regeringens ledamöter kan ha gjort under senare tid, måste jag dock förklara, att när man granskar regeringens politik mot bakgrunden av *vad den nuvarande tiden kräver* av verkliga reformvänner, måste man säga sig, att denna regeringens politik icke har hållit måttet. Den har på intet sätt uppfyllt de förväntningar som det svenska folket gjorde sig, när man 1917 senaste gången här hade regeringsskifte.

Nu skall ingen inbilla sig, att jag här hållit detta anförande för det ändamål, som annars rätt ofta brukar vara fallet eller med andra ord i syfte, att det skall utgöra någon slags valparoll till den nu i år stundande valstriden. Vi vänstersocialister leva i det lyckliga förhållandet, att vi för den närmaste framtiden icke alls behöva bekymra oss för agitationen. Den har de nuvarande regeringspartierna och regeringens politik ombesörjt i en sådan utsträckning under senaste tiden, att vi ur den synpunkten, av rent partipolitiska skäl, skulle ha anledning att vara tacksamma; men nu är jag inte i till-

räckligt hög grad partipolitiker för att låta detta överskyla att jag i övrigt finner regeringens politik allt annat än tillfredsställande ur de synpunkter jag företräder.

*Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Hellner*: Herr talman, mina herrar! Den föregående talaren har emot regeringens utrikespolitik riktat en anmärkning, som påkallar mitt bemötande. Han har uttalat det omdömet, att regeringens utrikespolitik gent emot Sovjet-Ryssland innebär ett avsteg från den klara neutralitetens väg, och han har vidare uttalat, att detta avsteg är föranlett därav, att man i regeringen velat taga ståndpunkt till den inrikespolitiska striden i Ryssland.

Jag tror, att den, som med uppmärksamhet följt regeringens handlingar gent emot Sovjet-Ryssland och dess politik mot detta land, skall erkänna, att detta omdöme är fullkomligt oberättigat. Jag vill erinra om att sedan sovjetrevolutionen ägt rum i Ryssland, svenska regeringen här mottog en representant för sovjetregeringen. Denna representant förklarade sig komma för att inleda de facto-relationer med svenska regeringen. Ett officiellt erkännande av regeringen eller ett erkännande av sin egen diplomatiska ställning begärde han icke. Han mottogs med välvilja och fick åtnjuta vissa diplomatiska privilegier, och dessa fick han åtnjuta, ända till dess att över ett år hade förflutit.

Anledningen till att dessa diplomatiska privilegier betogos honom var, att de blevo av honom missbrukade. Det var ingalunda så, att Sverige tog ställning till Rysslands inre politik. Jag förklarade uttryckligen, då dessa förbindelser inleddes, att den svenska regeringen saknade all anledning att taga ståndpunkt till Rysslands inre politik. Anledningen till avbrytandet av förbindelserna var tvärtom, att sovjetregeringen icke avhöll sig från att lägga sig i *andra* länders inre politik, utan begynte att driva en revolutionär propaganda över hela världen. Alldeles särskild anledning hade Sverige att beklaga sig, därför att sovjetregeringen begagnade kurirposten till Sverige för att överföra bolsjevikiska propogandaskrifter, avsedda att spridas i andra främmande länder.

Under den tid förbindelserna upprätthöllos, d. v. s. under år 1918, gjorde den svenska regeringen allt för att främja handelsförbindelserna och varuutbytet med Ryssland. På våren 1918 utsågs en särskild handelsdelegation, som skickades över till Petrograd för att överlägga och träffa avtal med bolsjevikregeringen angående villkoren för ett varuutbyte. Denna delegation möttes emellertid av mycket stora svårigheter, huvudsakligen framkallade av den principiella uppfattning, som sovjetregeringen hade om formen och sättet för dylika affärers avslutande. Den ville, att även på medkontrahentens håll affärerna skulle avslutas genom *regeringen*. Den hade själv i Ryssland infört den principen, att endast *regeringen* fick sluta af-

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

färer med utlandet. Förhandlingarna gingo därför ganska dåligt framåt, och någon överenskommelse av större omfattning kunde icke åstadkommas, men på hösten — i september månad, tror jag det var — träffades dock en överenskommelse om ett varuutbyte, som skulle uppgå till 15 miljoner kronors värde på vardera sidan. Det söktes då, sedan detta var överenskommet, licenser av svenska industridkare i en ganska stor omfattning — det beviljades licenser, om jag minns rätt, för mellan 7 och 8 miljoner kronor. Men någon motsvarande export blev inte av; den export, som ägde rum, steg till mellan 1 och 2 miljoner kronor. Anledningen därtill var i mycket hög grad den, att de svenska säljarna hade svårt att avsluta några affärer med Ryssland på grund av valutaläget och osäkerheten att få betalt samt svårigheterna att få andra varor i compensation. Det kom visserligen över till Sverige några hundra ton lin och hampa, men det var de enda varor, som på grund av detta avtal kommo hit. Svårigheterna att få varor från Ryssland berodde på flera olika omständigheter, dels på transportförhållandena, dels på svårigheten att få licenser i de speciella fallen, dels omsider på det faktum, att när licenser voro beviljade av sovjetregeringen, det mycket ofta hände, att de annullerades av dennas representanter och kommissarier i Petrograd. Det hände t. o. m., att varor, som blivit inlastade med destination till Sverige, måste återigen lossas, därför att arbetarbefolkningen satte sig emot deras exporterande. Sålunda var det mycket betydande praktiska svårigheter, som gjorde, att det var omöjligt att få till stånd ett verkligt effektivt varuutbyte.

Samtidigt pågick i Ryssland under årets lopp det ena övergreppet efter det andra gent emot svensk egendom och svenska undersåtar. Det började på våren med att ryska regeringen förklarade, att alla utländska varor, som lågo i en viss tull i Petrograd, skulle omhändertagas av ryska myndigheter. Alla varor, som importerats före den 1 oktober 1917, blevo helt enkelt beslagtagna, alla varor, som efter den dagen importerats, blevo rekvirerade. Hela den diplomatiska kåren i Petrograd protesterade utan effekt. Varorna bortfördes, och det lämnades inte ens några kvitton till varuägarna eller några upplysningar om vart varorna tagit vägen.

Samtidigt började också den ryska sovjetregeringen att förbjuda all utbetalning från bankerna. Bankkontona spärrades för dem, som hade fordringar där. Vidare började man på hösten övergå till att nationalisera all främmande egendom, liksom man nationaliserat ryska undersåtars egendom, och av de underrättelser, som tid efter annan nått utrikesdepartementet, har det framgått, att man efter hand nationaliserat så gott som all egendom därute, som tillhört svenska undersåtar. I stor omfattning har detta skett, utan att alls någon ersättning lämnats, i andra fall har det lovtas ersättning, men någon ersättning har hittills givetvis icke blivit utbetald.

Vidare var det icke nog med dessa övergrepp mot svenska undersåtars egendom i Ryssland, utan även svenska undersåtars liv och välfärd voro oupphörligt utsatta för faror. Vår generalkonsul i Moskva rapporterade, hur han oupphörligt var sysselsatt med att be-

söka ryska myndigheter för att försöka rädda svenska undersåtar, som blivit häktade och vilkas hus blivit föremål för husundersökningar. Det uttalades också från sovjetregeringens håll — från en av regeringens kommissarier i Moskva — till en medlem av konsulskären i Moskva, hotelser gent emot alla främlingar, vilka hotelser rapporterades hit och som gingo ut på, att i händelse ententemakterna skulle börja ett krig mot Ryssland, skulle det bli en massaker på främlingar i Ryssland, vars like världen aldrig skådat.

Följden av detta var helt naturligt, att den svenska regeringen ansåg det vara sin plikt att rädda hem de svenska undersåtarna från Ryssland, och regeringen uppmanade dem ivrigt att komma hem och hemkallade även den diplomatiska beskickningen med undantag av några underordnade personer.

Sedermera blev det i sammanhang med detta ju också bekant, vad jag i början av mitt anförande nämnde, att den härvarande sovjetrepresentanten hade missbrukat sin ställning och de privilegier han fått åtnjuta som diplomatisk representant, och vi förklarade därför för honom, att han icke längre kunde få åtnjuta dessa privilegier.

Detta är orsaken, mina herrar, till att alla affärsförbindelser med Ryssland blivit avbrutna. Det har varit omständigheternas utveckling i Ryssland, som steg för steg nödvändiggjort detta, och det har ingalunda, som från den ärade talarens sida gjorts gällande, varit någon avsikt att bryta mot neutraliteten eller att iakttaga en a priori fientlig hållning gent emot den ryska sovjetrepubliken. Tvärtom har regeringen alltid bemödat sig om att även gentemot sovjetregeringen iakttaga en fullständig neutralitet.

Herr Wohlin: Herr talman, mina herrar! Konungens i trontalet uttalade tillfredsställelse över det fortgående samarbetet mellan Nordens länder delas på det livligaste av de fria politiska bondeorganisationernas till bortåt $\frac{1}{4}$ miljon uppgående väljarkårer. Mera än många andra samhällsgrupper känner den svenske bonden, att han med tankar och känslor är fästad vid de skandinaviska broderländernas bönder. Om fjorton dagar skall i Göteborg hållas ett delegerademöte av representanter för de fria jordbrukarorganisationerna i de tre länderna, och där kommer, efter vad vi hoppas, att läggas grunden till ett varaktigt samarbete mellan Nordens jordbrukare, i avsikt att söka bevara den nordiska folkrazen i fysisk och andlig mening, det nordiska nationallynnet och de nordiska rättsförfattningarna, som nu så allvarligt hotas av det internationella stor-kapitalets och de internationella revolutionsidéernas lika förhärjande makter.

Med livlig tillfredsställelse och glädje ha vi också tagit del av Hans Maj:ts Konungens uttalande, att regeringen skall fortsätta sina »bemödanden att stödja Ålandsbefolkningens rättmätiga anspråk att själv få avgöra sin statliga ställning».

Jag delar i många avseenden de tankligheter, som den förste ärade talaren här i dig uttalat gent emot det planerade folkförbundet, men jag har dock en litet avvikande mening mot honom i så

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

måtto, att jag måhända är något större optimist och tror, att det av denna förbundsakt skall kunna göras ett i framtiden bättre folkens förbund. Men då måste även den europeiska bondebefolkningen, som under de gångna årtiondena i väsentlig mån ställts utanför de internationella avgö. andena, få tillfälle att låta sitt ord bli va hört i laget. Nu går över hela Europa en stor folkströmning, nämligen den europeiska bonderörelsen. Det är den, som skapat valen i Frankrike, enligt vad Le Temps erkänt. Det är enligt min tro den, som skall rädda Mellaneuropa, och, mina herrar, litet mera förståelse för denna folk rörelse ha vi dock rätt att begära av de gamla partierna, som alltid betrakta densamma med icke så litet överlägsenhet och icke sällan med förakt.

Herr finansministerns allmänna uttalanden i statsverkspropositionen om grunderna för en sund finanspolitik höra till det bästa, som stått i en svensk statsverksproposition. Det må med nöje antecknas, att herr Thorsson under sin statsrådstid väl lyckats i sin strävan att nedbringa tilläggsstaternas storlek — vid jämförelse mellan tilläggsstaterna för 1919 och 1920 med ej mindre än 162 miljoner kronor — om han också därvid givetvis haft stöd i händelsernas utveckling. Då herr statsrådet, som jag livligt skulle önska, ett år härefter — om även i förändrad omgivning — möter kammaren med nästkommande års statsverksproposition, vill jag hoppas på en ytterligare kraftig nedgång i tilläggsstatens slutsumma. Skulle detta icke kunna ske i önskad grad, förutsätter jag åtminstone, att icke någon kommande regeringsåtgärd blir orsaken härtill. Den slutliga likv. deringen av bränslekommissionens affärer, som av herr Trygger med rätta angåvos som sorgliga och som jag skulle vilja beteckna som den största statsfinansiella riksskandal, som på långliga tider förekommit i Sverige, bildar visserligen ett oroväckande moment. Men då huvudansvaret därför icke faller på den nuvarande regeringen, utan på en föregående, som haft herr Trygger och hans parti till stöd, saknar jag anledning att här uppehålla mig därvid.

Den sammanlagda summan av de båda nu framlagda statsförslagen går emellertid upp till 1.111 miljoner kronor, innebärande en ökning vid jämförelse med innevarande budgetår på 121 miljoner kronor. Jag vill tro, att herr finansministern vid betraktande av denna siffra känt någ t av samma hisnande känsla, som en nutida familjeförsörjare av medelklassen känner, då han får sin debetsedel, och att han gjort det i mycket högre grad än de båda höga herrar av oppositionen, som först här i dag haft ordet. Så mycket anmärkningsvärdare är då, att det motstånd icke varit starkare, som herr finansministern kunnat resa mot flera av sina kollegers anslagsäskanden och överhuvud taget mot hela det växande byråkratväldet och den framstormande hären av penningbehövande socialreformatorer. Tronfalets ord: »Det finansiella läget kräver oavvisligen sträng sparsamhet vid statsregleringen» ha säkerligen varit en grundsats, som herr statsrådet säkt upprätthålla. men t. o. m. en så stark man som herr statsrådet har på flera viktiga punkter sviktat.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vilka förslagsanslag det är, som under senare tid överskridits med 17 miljoner kronor, får man icke veta; åtminstone har jag inte funnit uppgifter därom, och ej heller om orsakerna därtill. Dessa överskridanden av förslagsanslag borde emellertid höra till den gamla goda tidens ovanor. — Om den enorma summan av dyrtids-tillägg på 160 miljoner kronor, som innebär en ökning från föregående år med 32 1/2 miljoner kronor, vill jag endast säga, att det är rimligt och riktigt, att statens lojala och dugliga ämbets- och tjänstemannakår e-håller lönetillägg, vilka, så långt det statsfinansiella läget det möjliggör, motsvara olägenheterna av det sjunkna penningvärdet. Det borde emellertid ha varit skäl i att detta sammanhang till undersökning upptaga frågan, om icke flestades inom statsförvaltningen slöseri råder med arbetskraft, om icke mångstades överkvalificerad arbetskraft kommer till användning, och om icke på åtskilliga håll indragning av statstjänster vore påkallad. Vårt största affärsdrivade verk underkastas nu en utredning, som även berör dessa spörsmål, och, enligt vad vi försport, råder i detta verk en mycket bristfällig organisation av arbetskraften och sysselsättes här en alldeles för stor personal. Det är möjligt att även på andra områden av statsförvaltningen dylika undersökningar anställas och det fordras, att, där missförhållanden i detta avseende upptäckas, dessa bliva rättade. För det andra måste man ställa såsom ett oeftergivligt villkor för beviljande av en allmän och längre gående löneroglering för den svenska statens ämbets- och tjänstemän, att dessa icke ingå såsom intressenter eller mottaga avlönade uppdrag i enskilda affärsföretag av den beskaffenhet, att den minsta möjlighet kan uppstå för tvivel på deras frihet från obehöriga hänsyn. Som alla veta, har det härutinnan brustit redan före kriget, och sämre har läget blivit under de senaste åren. Det svenska ämbetsmannaståndet har ju en utomordentligt stor uppgift att fylla både för staten som helhet och icke minst för de breda folklagren, som i ett lojalt och dugligt ämbetsmannastånd borde kunna se beskyddare mot det stora finanskapitalets ofta hänsynslösa verksamhet. Detta vårt ämbets- och tjänstemannastånd har emellertid under senare tid icke alltid uppfyllt denna sin plikt tillfredsställande. Dess integritet är hotad och därmed även dess möjligheter att få sina eljest berättigade löneanspråk tillgodosedda. Ingenstades i den föreliggande statsverkspropositionen finner man ett ord om denna allvarliga sak, och intet tyder på att den nuvarande regeringen har intress för denna riksfråga av första ordningen. Tvärtom, regeringens hållning ger växt åt misstanken, att den menar, att det går för sig att förena ställningen som svensk ämbetsman, ja, som troman för konungen av Sverige, ej blott med avlönade uppdrag i bankfinansens och det industriella storkapitalets tjänst, utan t. o. m. med aktivt deltagande i affärsföretag av synnerligen tvivelaktig och förkastlig beskaffenhet. Vad anser herr finansministern, som åtnjuter så stor allmän och personlig aktning inom alla folklager i vårt land, om dessa förhållanden? Ämnar herr finansministern fortgå på den inslagna vägen med förslag om beviljande av hundratals

*Statsverks-
propositionen*
m. m.
(Forts.)

miljoner kronor i dyrtidstillägg åt vår ämbetsmannakår, utan att det minsta göres för att motarbeta de osunda tendenser, varom jag nu talat. Jag erinrar om att tiderna äro fruktansvärda. Anarkien reser åter sitt hotande huvud i Mellaneuropa, och om statens förvaltningsorgan icke åtnjuta allmänt förtroende för orubblig redlighet, då har landet förlorat ett av sina starkaste skyddsmedel mot anarkien.

En av de viktigaste punkterna i statsverkspropositionen angår inrättandet av ett nytt stort centralt ämbetsverk, riksräkenskapsverket. Sedan kammarrätten och statskontoret två gånger avstyrkt framlagda förslag om ett sådant nytt ämbetsverk, tillsattes så sent som i fjol våras ytterligare en kommitté, som den 18 sistlidne december, alltså för mindre än en månad tillbaka, ånyo förordade det nya ämbetsverkets inrättande. Departementschefen har känt »betänksamhet mot att förorda upprättande av ett nytt centralt ämbetsverk av den betydande omfattning som här är i fråga», men han har låtit sina betänkligheter fara bland annat med hänsyn till att avlöningsstaten för det förordade ämbetsverket enligt hans kalkyler skulle t. o. m. något understiga de besparingar, som skulle kunna göras genom indragning av några avdelningar i kammarrätten och statskontoret. Det är dock anmärkningsvärt, att två ledamöter av statsrådet tvärtom anse, att ändamålet med det framlagda förslaget kan vinnas med mindre kostnader än genom inrättandet av ett nytt centralt ämbetsverk. Herr finansministerns jämförelse avser för övrigt blott avlöningsstaterna och tager icke hänsyn till alla övriga utgifter, som tillkomma i följd av lokalbehov och andra förhållanden, varförutom man hos det nya ämbetsverket, liksom hos alla ämbetsverk, har att motse den expansionstendens, som överallt gör sig gällande i krav på ökat antal tjänstemän och biträden samt ökade anslag. Att frågan icke blivit nöjaktigt utredd, synes mig även framgå av ett yttrande av en reservant bland de senaste sakkunniga för organisation av rikskontrollverket.

Utän att på stående fot kunna taga någon ståndpunkt till denna fråga har jag på känn, att det noggrannaste nagelfarande av detta förslag är högeligen av nöden, och att uppskov på ett år för prövning av ärendet vore önskvärt. Jag vill också tillåta mig fråga regeringen, om man genom det nya ämbetsverkets upprättande verkligen ernår det, som under nuvarande tider är det väsentliga i all revision, nämligen en realgranskning av statsförvaltningens åtgärder. icke endast en siffergranskning. Denna fråga ligger så mycket närmare till hands, som regeringen visat påfallande ringa intresse för åstadkommandet av en effektiv granskning av kristidskommissionernas verksamhet. I den motion i detta ämne, som jag jämte andra ledamöter av kammaren framburit, uppvisas, hurusom den nuvarande överrevisionen huvudsakligen endast blivit en siffergranskningsinstans och en instans för granskning av åtgärdernas författningsenlighet, medan däremot gransk-

ningen av förvaltningsåtgärdernas ändamålsenlighet blivit skäligen illusorisk. Orsaken härtill är en bristfällig organisation av hela granskningsarbetet. Regeringen har till och med nyligen ytterligare försvårat detta arbete, ledd av formalistiska synpunkter och av en övertro på riksdagsutskottens möjligheter att under några korta månader tränga in i förvaltningsmaskineriets dunkla mysterier. Det finnes hos den nuvarande regeringen lika litet någon ärlig och kraftig vilja att här gå till botten med sakerna, som det enligt vad jag nyss sade, finns någon vilja att gripa in mot osunda och farliga tendenser inom landets ämbetsmannakår.

I trontalet och statsverkspropositionen ställes i utsikt, att redan innevarande riksdag skall få motse en proposition om obligatorisk sjukförsäkring. Denna ytterligare utbyggnad av socialförsäkringen skulle enligt kommitterades beräkningar kosta 118 miljoner, varav staten skulle ha att bidraga med 37 1/2 miljoner. Huru lättvindigt sådana kalkyler uppgöras bevisas bäst av att socialstyrelsen i sitt i dagarna avgivna yttrande kommit till en slutsumma 50 % högre, eller 170 miljoner, vilket med bibehållande av samma grund för beräkningen av statsbidraget skulle innebära ett statsbidrag av 55 miljoner. Gällande arbetslöner överstiga, säger socialstyrelsen, med 50 % de av kommittén beräknade. Kommitténs yttrande avgavs sistlidna oktober och socialstyrelsens beräkningar tre månader senare. Vilken skall man nu tro? Sjukförsäkringen måste därtill kräva en administration med minst 3,000 nya tjänstemän. Jag vill säga, att den rådgivande sakkunskap, som står bakom detta förslag om obligatorisk sjukförsäkring, som nu forceras fram, liksom om en piska fore efter regeringens rygg, och som haft en nästan hypnotisk makt över våra regeringar under senare tid, denna rådgivande sakkunskap åtnjuter icke våra socialpolitikens och nationalekonomers odelade förtroende. Det var samma rådgivande sakkunskap, som skapade den stora folkpensioneringen, vilken kom att lida av ett konstitutivt fel, varom alla nationalekonomer då voro ense — det är för övrigt det enda tillfälle, jag kan minnas, då de varit ense. Huru bristfälligt socialförsäkringskommitténs förslag är, framgår av de yttranden, som avgivits över detsamma, och jag har ringa tro på att dessa brister skola kunna avhjälpas på några veckor. Jag hade för ett par dagar sedan besök av en herre, som sade sig skriva på propositionen i ämnet. Han ville veta, hur man rätteligen borde draga gräns mellan större bönder, som skulle vara undantagna från obligatorisk sjukförsäkring, och mindre sådana. Skulle man gå efter arealen odlad jord eller efter taxeringsvärdet? Båda vägarna, svarade jag, äro oacceptabla. Icke kunna sjukassorna forska i lantmäterihandlingarna, och för övrigt ger varken den odlade jorden eller taxeringsvärdet något mått på förmögenhetsställningen. Denna inhämtas av skattedeklarationerna, men skulle dessa för detta syfte få bli offentliga handlingar? Enligt min åsikt hava vi för övrigt ej för närvarande råd till denna reform. Den måste vila

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

*Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

till dess att vi se, om vårt näringsliv åter kan resa sig ur sitt nuvarande betryck. Herr von Koch anser förmodligen, liksom vid 8-timmarslagens behandling, att jag ofta talar om socialpolitiska reformer, men säger nej, då det kommer till kritan. Jag säger emellertid icke nej till obligatorisk sjukförsäkring, men jag kommer att rösta nej, om man har för avsikt att genomföra denna reform just nu.

För bostadsfrågans lösning finnes i statsverkspropositionen ett program uppgjort. Det äskas 18 miljoner i statsbidrag för byggnad av bostäder för i statens tjänst anställd personal, och det ifrågasättes ytterligare ett anslag på 30 miljoner för samma ändamål. Härom är mindre att säga, då ändamålet är behjärtansvärt och erforderliga medel sägas vara tillgängliga i rusdrycksmedelsfonden, som skulle placeras i fastigheterna, så att fonden tillförsäkras ränteinkomst och fondmedlen vid behov kunna lösgöras. Om denna förhoppning grundar sig på reellt underlag, vet jag ej. Herr civilministerns stora plan åter att med ett statslån å sammanlagt 80 miljoner — fördelat på 1920 års tilläggsstat, 1921 års riksstat och 1922 års stat — främja bostadsbyggandet i rikets statskommuner är nog ett utslag av samma desperata statslånepolitik, som på så många andra områden visat sig illa motsvara förväntningarna. Jag förstår så väl herr civilministerns svårigheter, då det gäller att finna en lösning av bostadsfrågans komplicerade problem. Men jag fäster mig vid de »underrättelser om riksgäldskontorets upplåning», som herr finansministern erhållit och som komma honom att tro, att upptagandet av 65 miljoner å tilläggsstaten för innevarande år och riksstaten för nästkommande år icke behöver medföra, som det står, »sådan ansträngning av lånemarknaden, att bostadsfrågans provisoriska lösning därav äventyras». Det må vara hur som helst med frågan, om — som det heter — »en icke obetydlig del av under närmaste tiden erforderliga lånemedel komma att stå till förfogande utan uppläggande av något nytt statslån». Dessa ord: »en icke obetydlig del» äro så ofantligt svävande och osäkra, och statslån skulle alltså i varje fall komma i fråga. Enligt min nationalekonomiska uppfattning, som på denna punkt avviker från den av herr Trygger förfäktade, är detta en mindre lämplig princip. Man bör icke gärna för att skaffa konsumtionen kapital upplägga statslån vare sig på kortare eller längre sikt. Jag har vidare den åsikten, att bostadsförhållandena i städerna visserligen äro en utomordentligt viktig angelägenhet, men frågan är dock icke en riksangelägenhet av den betydelse, att landsbygdens sparförmåga fördenskull i allt för stor utsträckning bör tagas i anspråk. Landsbygden, mina herrar, behöver också lånemedel, och det går ej an, att landsbygdens sparmedel sugas bort för stadsbefolkningens och industriens behov. En betydande del av sparbankernas insättningsmedel, vilka komma från lantbefolkningen, gå nu till lån åt bostäder i municipalsamhällen och städer. När bönderna under de fallande konjunkturer, som förestå, för att ci-

tera professor Wicksell — Gud bevara oss för professorer för resten — skola ersätta förslitna inventarier och redskap samt nybygga sina ekonomibyggnader, behöva de också kredit och en högst betydande kredit, men den saken synes vara alldeles främmande för den nuvarande regeringen. Förra lagtima riksdagens skrivelse om utredning angående ordnandet av jordbruksfastighetskrediten har från jordbruksdepartementet remitterats över som en obetydlig handling till ett annat departement, vilket har jag icke lyckats få reda på. Dessutom tillkommer, att landsbygdens breda folklager ned i de fattigaste skikten under den tid, som ingår, behöva rörlig kredit för drivandet av sitt jordbruk, och vidare att den frigörelse av tiotusentals arrendegårdar och torp under de stora jordbesittningarna, varom jordkommissionen under de närmaste åren kommer att väcka förslag, skall kräva en statskredit av utomordentligt stor omfattning. Vilken föreställning ha över huvud riksgäldskontoret och regeringen om vikten av dessa frågor? Den mest oklara, ty ingendera av dem äger någon verklig representant för landsbygdens synpunkter på dessa frågor. Herr Alfred Petersson i Påboda har jag i många år betraktat som en stor man i vår politik. Nu framställer sig läget ungefär som en fixérbild, där regeringen och de härskande regeringspartierna bilda ett virrvarr av streck och linjer, föreställande enligt deras egen uppfattning något vackert landskap. Under står: var finnes herr Alfred Petersson i Påboda? — Vidare måste jag opponera mot alla regeringsåtgärder, som ytterligare sammantränga befolkningen i städerna, där de stora kapitalen anhopas, pengarna regna och nöjeslivet florerar. Sugas nu landets bästa arbetskraft i ökad utsträckning in till städerna, då må det vara städerna, som själva bära sörja för finansieringen av sina bostadsbyggen. Svenska stadsförbundet har varit regeringens rådgivare i denna fråga. Vore det icke skäl att även i frågan höra de svenska landskommunernas nybildade förbund?

Många andra punkter i statsverkspropositionen kunde giva anledning till reflexioner över herr finansministerns allt för svaga motstånd mot de nu härskandes påtryckningar. Blott ett enda litet exempel. På ett ställe säger herr statsrådet, att läget påfordrar inbesparingar i det officiella statistiska trycket, och han understryker kraftigt önskemålet att skyndsamt få undersökt, huruvida publiceringen av statistiskt material för närvarande sker i större utsträckning, än som motsvarar värdet av att bringa resultaten till offentligheten genom tryckta publikationer. Icke dess mindre faller herr statsrådet undan för socialstyrelsens krav på anordnandet av en ny och dyrbar bostadsräkning. För några år sedan verkställdes en dylik för en kostnad av, som jag gissar, ett par hundra tusen kronor. Lindrade den statistiken verkligen bostadsnöden, eller bidrog den över huvud till något praktiskt syfte? Behöver man för bedömandet av bostadsförhållandena för närvarande sätta i gång en ny flerårig bostadsräkning, med uppmätningar av kubikinnehållet i rum och vå-

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ningar och uträknandet av antalet personenheter i bostäder av olika typer? Om så vore, borde ju herr civilministern anse sig böra vänta med sina åtgärder, tills han på grundvalen av denna utredning, som säges vara önskvärd, kan bedöma bostadsförhållandena. Naturligtvis är en dylik bostadsräkning icke nödvändig.

Jag har, som nu framgatt, den uppfattningen, att herr finansministerns utgiftsstat bör kunna väsentligt nedbringas. Vad de beräknade inkomsterna angår har jag fäst mig vid den passivitet, som herr finansministern intagit till frågan om en starkare beskattning av lyxen inom landet och till frågan om lyximporten. Jag känner väl de överväganden, som förekommit inom finansdepartementet angående frågan om införandet av allmän lyxskatt, liksom jag även tror mig känna de motiv, som varit bestämmande för motståndarna mot en sådan skatt. Emellertid vill jag erinra därom, att Nordamerikas förenta stater, som är en handlingskraftig nation — eller i varje fall någon eller några av staterna — utan vidare infört allmän lyxskatt i form av en omsättningsskatt på lyxartiklar, och enligt ekonomiska korrespondenser, av vilka jag tagit del, har denna skattemetod slagit väl ut. Det enda resultatet av den svenska regeringens ansträngningar har, som vi veta varit den tämligen värdelösa författningen angående beskattning av juveler. Dessutom vill jag erinra om den oerhörda importen till vårt land under de senaste åren av lyxvaror och umbärliga varor. Sammanlagt uppgick denna import år 1917 till omkring 100 miljoner kronors värde, och enbart tullinkomsten under de första tio månaderna av år 1919 av lyxvaror och umbärliga varor uppgick till bortåt 12 miljoner eller mer än dubbelt mot motsvarande siffra för 1913. Herr finansministern har intet åtgjort vare sig i den ena eller den andra av dessa frågor, och genom prolongationen av den svensk-tyska tarifftraktaten har man också intill den 1 nästkommande april avsakat sig möjligheten att förhöja tullsatserna på ett stort antal inkommande lyxvaror: en prolongationsåtgärd, som jag för övrigt anser vara synnerligen anmärkningsvärd, enär den vidtagits, trots det att den fördragsslutande motparten genom importförbud för varor, för vilka tullsatserna blivit i den tyska tariffen bundna, långt före detta brutit mot traktatens bestämmelser. Jag tror för övrigt vidare, att herr finansministern borde hava kunnat räkna med större belopp i stämpelskatt. Bl. a. fäster jag mig härvid vid den frågan, om ej herr justitieministern, vilkens intresse för våra jordfrågor jag så livligt uppskattar, borde hava kunnat lyckas att på ett tidigare stadium få till stånd en verklig kontroll över omsättningen av fastigheter och över att stämpelavgifterna vid fastighetsköp inom riket bli vederbörligen erlagda. Genom den våldsam florerande kediehandeln med fastigheter och det undansnillande av stämpelmedel, som under krigsåren ägt rum, hava högst betydande summor undandragits statsverket. Hade dessa skatteköllor, som jag nu berört, tagits i anspråk, skulle den ökningen av inkomst- och förmögenhetsskatten, som herr finansministern beräknat, enligt min tro, hava kunnat bliva mindre.

Jag vill efter dessa anmärkningar tillåta mig några allmänna

reflexioner över regeringens politik och över det nuvarande politiska läget. Det finnes inga i vårt land, som ha ett så stort ansvar för land och rike som representanterna för den svenska arbetarrörelsen. Det är på dem det beror, om vi under de kommande åren skola gå utan omstörtningar genom den kris, som hotar. Arbetaremassorna bilda ett oroligt, böljande folkhav, fullt av lidelser och med bristfälligt ekonomisk upplysning. Uppgiften att leda dessa folkböljor så, att de ej slå över bräddarna, är måhända större än någon annan uppgift, som hittills påvilat ett svenskt parti, och den uppgiften tillkommer eder, mina herrar, av det socialdemokratiska partiet. Jag vill då till de tänkande strategerna inom den socialdemokratiska generalstabem — trumpetargardet lämnar jag alldeles på sidan — rikta den frågan, hur tro ni mina herrar, att ni skola lyckas i denna ofantligt viktiga uppgift, om icke ledningen för arbetardemokratien bland sina valmän åtnjuter fullt och orubbat förtroende? Nu är det, som vi alla veta, så, att denna ledning i väsentlig utsträckning ej endast, som det från vänsterkritikens håll sagts, »förborgerligats», utan den har kapitaliserats, den har merkantiliserats och den har i stor utsträckning engagerat sig i det privatkapitalistiska samhällets minst tilltalande utväxter. Tro ni verkligen, mina herrar, att ni under sådana förhållanden skola kunna behålla ledningen över detta lidelsefulla folkhav? Jag ställer den frågan till eder och ber eder betänka följderna.

Jag vill också säga, att en av betingelserna för en lugn och lycklig framtid för vårt land är att möjlighet finnes till samförstånd mellan arbetaren och bonden i Sverige. Industrierbetarna och bönderna bilda de två största samhällsgrupperna, och bliva dessa för all framtid splittrade mot varandra i en våldsamt intressestrid, så kommer vårt lands nationella motståndskraft och svenskhetens möjligheter att göra sig gällande i världen att förminskas och kanske försvinna. För mig har det därför alltid stått som ett stort framtidsmål, vilket dagspolitikens strider ej får skymma, att det skall utfinnas en formel, där industrierbetaren och bonden en gång i framtiden kunna mötas. För att detta emellertid skall kunna ske, måste det föras en socialdemokratisk politik här i landet, som avviker från den rena klasspolitik, som hittills förts, och som förstår att taga hänsyn till den stora svenska landsbygdsbefolkningen och dess synpunkter på tidens händelser. Beslutet i fråga om 8-timmarslagen innebar ej ett sådant tillbörligt hänsynstagande, andra beslut att förtiga. Och jag vill fråga herrarna av det socialdemokratiska partiet: om en årsvinst av 100 % på det insatta kapitalet anses utgöra skälig vinst då fråga är om ett merkantilt företag med filantropiskt syfte, skall det då anses, att 6 % förräntning av lantbrukskapitalet i vår lyckligast ställda provins Skåne är en oskälig vinst, när det gäller »klassegoistiska» bönder — såsom det gjordes gällande under behandlingen av spannmålsfrågan vid den urtima riksdagen?

Emellertid är det nu liberal politik, som officiellt föres i Sverige, och alltså är det denna liberala politik, som i en remissdebatt närmast bör skärskådas. Jag satt på ett kallt hotellrum i utlandet

*Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

och fick i en svensk tidning läsa hans excellens statsministerns stora anförande i Göteborg sistlidna höst. Han talade, efter sitt föredrag, för frisinnade studenter vid ett samkväm samma dag och yttrade då enligt tidningsreferatet: Det har frågats, vad nutidens liberalism och frisinne är. Hans excellens kunde icke ge svaret i en enda formel, men ville säga, att, hur tiderna än växla, svaret på frågan för varje verkligt frisinnad blir, att det är den åskådning, som gör det bästa möjliga för människan, den åskådning, som förstår, att organisera för det allmänna bästa utan att förkväva känslan av varje människas värde, vilken känsla är all framtidens grund. — Mitt hjärta borde ju ha värmts, då jag läste dessa ord, och jag borde ju ha tänkt, att jag i hemlandet kommit på politiska villovägar, då jag ej tillhörde ett parti, som hade denna upphöjda grundsats till rättesnöre. Jag kom hem, och då jag i Malmö fick läsa svenska tidningar och såg allt vad som hänt under den gångna hösten, kom jag att reflektera över hur stor skillnad det här i världen ofta råder mellan vackra syften och god mening å ena sidan och vad man faktiskt kan uträtta å den andra. Hans excellens statsministerns och hans kollegers tro, att de driva en politik efter nämnda upphöjda grundsatser, är säkerligen ärlig, liksom de åtnjuta personlig högaktning inom hela vårt land. Men de äro som rö för vinden, de buga sig som vass för böljorna och de kunna icke stå fast vid sina grundsatser. Jag har den uppfattningen, att sedan författningsreformen genomförts — denna reform, som herr Trygger framhöll vara frampressad av anarkien i världen och för vilken han anklagade det liberalsocialistiska blocket, ehuru han själv med lika stor ödmjukhet föll undan för hotet — sedan den författningsreformen är genomförd, är det gamla s. k. liberala partiets mission i svensk politik i det stora hela fylld.

Jag får ett stöd för denna åsikt, om jag studerar den kommuniké om fortsatt regeringssamverkan, som avgavs i höstas, och jag får också stöd för densamma, då jag skärskådar redan vidtagna och ytterligare beäddade åtgärder från regeringens sida. Besluten i 8-timmarsdagen och spannmålsregleringsfrågan voro ingalunda något uttryck för verklig rikspolitik, ty i båda fallen var det såsom herr statsministern under en av debatterna vid urtman förklarade, icke anledning att taga hänsyn till om dessa frågor behandling »smakade» Sveriges bönder. Ja, tager man icke hänsyn till vad den ena stora hälften av nationen tycker, då för man icke rikspolitik.

Bland nu framlagda förslag ha vi från herr justitieministern fått förslaget till ny giftermålsbalk. Det innebär i korthet — om man så får uttrycka det — en industrialisering av äktenskapet i Sverige, det inför och lagfäster i de svenska hemmen de krassa affärssynpunkterna. Det är för mig så mycket mera pinsamt att studera detta förslag, som mitt första vetenskapliga arbete för tio år tillbaka resulterade i den uppfattningen, att huvudorsaken till den svenska bondeklassens försvagande just vore den upplösningstendens, som flerstädes gjorde sig gällande inom familjelivet på den svenska landsbygden. Det föreliggande förslaget är utarbetat av höga jurister med biträde av socialpolitiskt sakkunniga, men ingen bonde har där-

vidlag fått säga sitt ord, och detta är i likhet med vad som varit i så många andra frågor under de senare åren. — En kulturbudget på 90 miljoner kronor har framlagts, men bonde- och allmogekultur tyckes icke existera för den nuvarande härskande regimen annat än på museerna. För det stora folkuniversitetets grundläggande bildades en förening på 42 personer av våra mest framstående kulturpersonligheter, i syfte att utfinna rikilinjor för svenska lantallmogens fostran och utbildande. Bland dessa var endast en, som skrev sig som hemmansägare, nämligen Daniel Persson i Tällberg, och han var icke till sitt verkliga yrke bonde. På alla kulturens olika områden spårar man samma tendens till ökade anslag, till musikinstruktörsningar, till operan, till tavelinköp, till alla dessa den »moderna» kulturens olika uppgifter, men den svenska landsbygdens kultur förekommer icke i den nuvarande regeringens sinne, och den svenske bonden är för de hittills härskande partierna mest som en staffagefigur i ett turistlandskap eller en väljare, som är bra att ha, då det gäller att tjäna de s. k. borgerliga intressena. Men om han går sin egen väg och säger, att han själv vill bestämma över sitt öde, då är han en fördömlig »klassegoist». — Ingenting har regeringen vidare gjort åt den stora frågan om trustväsendets bekämpande, för vilken regeringen gått in och för vilken bonderörelsen från första stund kämpat, ja för vilken t. o. m. industrihögern fått en viss aktning, eftersom den i dagarna tagit upp frågan på sitt »idéprogram», vilket emellertid för mig icke innebär någon större säkerhet, då jag känner, huru denna höger under årtal offrat sina idéer, liksom Ane den gamle offrade sina söner, för att länge få leva. — Ingenting har gjorts för den ekonomiska demokratien, som jag för min del betraktar som ett mycket viktigt led i den svenska arbetarklassens uppfostran till ekonomisk bildning och deltagande i nyttigt arbete. — Ingenting har gjorts åt vår allra största fråga, ras- och befolkningsfrågan, utan tvärtom har vår svenska folkras under de gångna åren skadats oerhördt, i det att en oerhörd flod av mindrevärdiga element från utlandet fått strömma in i riket. Frågan om en invandringslag vilar på bordet, och hela vår nativitetsfråga och vår ärftlighetsfråga existerar icke för regeringen.

Jag slutar med att säga, att jag tror, att vad läget kräver under det århundrade, vari vi nu genomgå, och som jag skulle vilja kalla »bondens århundrade», det är att bondepolitiken i Sveriges rike får sin tillräckliga och rättmätiga plats vid sidan av industriarbetarnas politik. Denna bondepolitik har för visso, mina herrar, en stor uppgift att fylla. På dess fana stå icke blott klassegoistiska krav, där stå också idéer, sådana som svenska folkrasens skyddande, storkapitalets bekämpande, familjelivets skyddande, vanhävdens och jobberiets motarbetande samt en renässans av allmogekulturen och allmogens hela tanke- och känsloliv. Bondens nuvarande frigörelsekamp tager sig uttryck i den politiska bonderörelsen, och denna har, liksom tidigare folkrörelser under Engelbrekt och andra, alltid mötts med hån och motstånd från de stora och höga herrarnas sida. Jag tror, att denna rörelse skall lyckas bekämpa och segra över sina motstånd.

Statsverks-
propositionen
n. n.
(Forts.)

dare och jag vill i varje fall säga: hurudan än utgången kommer att bli, vilka desillusioner vi än komma att få röna, våra idéer komma vi aldrig att släppa, även om de andra politiska partierna, såvitt jag förstår, på alla tre hållen, väsentligen övergivit sina idéer.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman, mina herrar! Remissdebatten är ju egentligen icke till för repliker, men jag kan icke underlåta att med anledning av vad den siste ärade talaren yttrade säga några ord.

Han talade först om, att han och hans parti varit utsatta »nästan för förakt». Jag vill säga den ärade talaren, att jag under alla de år jag tillhört riksdagen varit med om skarpa meningsskiften och hugg med blanka svärd, men ordet »förakt» partier emellan har jag aldrig hört. Då den ärade talaren yttrade sig om Sveriges bönder, synes han mig hava satt denna självmedvetna, dugliga och aktade kår alltför lågt. Jag tror, att han missuppfattat läget, när han sade, att Sveriges riksdag och Sveriges folk icke skulle känna till, vad den svenske bonden betytt i Sveriges historia och dess nuvarande liv, och jag tror ingalunda, att ens mot honom skall riktas det ord han själv begagnade, nämligen »klassegoism», ehuru han väl icke lär vara mer bonde än Daniel Persson var, som han nyss anförde.

Till sist ber jag att ytterligare få säga några ord med anledning av vissa yttranden, som den ärade talaren fällde. Han uttalade hårda domar och gjorde svåra insinuationer mot Sveriges aktade ämbets- och tjänstemannakår. Att jag icke är blind för att fel på ett försvinnande fåtal enstaka håll begåtts inom den kåren, det kommer detta mitt anförande att i fortsättningen visa. Men att uttala sådana hårda ord, som han gjorde, sådana insinuanta ord, däremot ber jag för min del att få protestera. Det finnes ingen kår, som jag tror under nuvarande, såsom jag hoppas, snart tilländagångna kristid hava kämpat en så hård kamp mot ökade levnadskostnader som Sveriges ämbets- och tjänstemannakår, och dock har denna kår fullgjort sina funktioner på ett sätt, som i stort sett måste betraktas såsom hedrande och berömvärt.

Men det var icke för att avgiva repliker jag begärde ordet. Det är några frågor, som jag ber att få beröra vid denna remissdebatt. Först ber jag väckt oro i sinnena och på sina håll misstämning.

Först ber jag då att få säga några ord om jordbruket. Såsom herrarna veta, existerar för närvarande exportförbud på så gott som alla jordbruksprodukter, på spannmål, kreatur, kött, fläsk, smör och ägg, och under tiden äro spannmålstullarna suspenderade och importen pågår i en grad, som jag tror icke många av herrarna ha en aning om. Såunda ha under de 11 första månaderna av år 1919 importerats 29.000 ton fläsk mot endast 2.600 ton under år 1913. Och av korn och malt ha under de 11 första månaderna av år 1919 från Nordamerika importerats 17.000 ton mot endast omkring 800 ton år 1913. Bryggerierna ha därigenom blivit i tillfälle att fylla sina behov av korn och malt för en lång tid framåt, men den svenska kornodlaren, som följt statsmakternas uppmaning att öka sin korn-

odling för att öka folknärningen, han står nu med sin stora kornskörd utan att kunna realisera densamma, ingen köpare finnes, och priset har sjunkit till och under priset på havre. Detta är ett förhållande, som givetvis ingivit den svenska jordbrukaren oro, och då härtill kommer, att arbetsmarknaden — genom införande av 8-timmarsdagen — även på landsbygden blivit ganska bekymmersam och orolig, är det icke underligt, om lantmännen med oro motse framtiden. Jag vågar därför till regeringen, som jag tyvärr endast ser här representerad av civilministern, uttala den förhoppningen, att den måtte ha sin uppmärksamhet fäst på hithörande frågor och hämma den oerhörda importen, vilken ju dessutom verkar ytterst oförmånligen på vår redan förut dåliga handelsbalans.

Men det är, mina herrar, en annan fråga, som jag nu ber att få ingå på. Stode jag här som enskild person, skulle jag i känslan av min egen mänskliga ofullkomlighet hava tegat, väl minnandes orden: »Dömen icke, så skolen I icke bliva dömda!» Men jag står icke här såsom enskild person, utan såsom en av svenska folkets korade representanter, och jag anser det därför vara min oavvisliga plikt att, när jag ser ett missförhållande insmyga sig högt uppe på samhällsskalan, göra vad jag i min ringa mán kan för att söka rättelse däri. Bland de olyckor, som världskriget medfört, är för visso den slappa affärsmoralen ingalunda den minsta. Även till vårt gamla land hava uttryck därför nått, och på det yttersta i dessa dagar ha vi på ett för rättskänslan synnerligen pinsamt, allmän uppmärksamhet väckande sätt fått bevis härför. Enskilda personer hava med åsikter, som jag icke kan gilla, och med metoder, som jag icke kan giva mitt bifall, genom — det måste jag erkänna — stor duglighet, arbete och energi arbetat sig upp till samhällets högsta trappsteg. Dit uppkomna ha de känt saknad av ekonomiskt underlag, och då ha de, för att begagna en liberal tidnings uttryck, lånat på sina visitkort med de höga titlarna, icke besinnande att en sådan handling ofta medför den politiska själens förskrivning till onda makter. En del av dessa personer ha, då saken blivit mera allmänt bekant, resolut fattat sin position och under trycket av sina meningsfränders åsikt trätt tillbaka från de ställningar och platser de lyckats intaga. Inför dem, som fullständigt så gjort, synes mig, att kritiken förstummas. Straff försonar brott. Jag endast beklagar, att vid sådant förhållande det synes mig, som om man skiftat ut det medborgerliga förtroendet i grader, så att en viss mängd skulle erfordras för en ställning, en annan mängd för en annan ställning och den minsta mängden, märkvärdigt nog, för bibehållande av riksdagsmannauppdraget, ett förhållande som jag anser vara för svenska representationen ganska litet hedrande. Av ett par av de ifrågavarande personerna har dock den ene vidtagit endast ett och den andre intet steg för att tillfredsställa rättfärdighetens krav hos sina medborgare.

Jag skulle nu, om jag ägde det förtroendet för den nuvarande chefen för civildepartementet, som saken kräver, kanske vänt mig till honom, vilken närmast har under sig de personer, på vilka jag

*Statens-
propositionen
n. n.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

här syftar. Men jag föredrager att vända mig direkt till hans excellens herr statsministern, vilken ju närmast har att hålla moder Sveas sköld ren och blank. Eders excellens! Det socialdemokratiska partiet har reagerat mot missförhållanden, som inom dess led begåtts, och svenska folket har räknat det partiet detta till heder och varit med detsamma enigt. Vore det då icke märkvärdigt, om svenska folket icke skulle reagera mot att personer, som icke kunna nås av något partis hand och tvång, skulle lämnas oantastade, utan att bli på något sätt berörda av förhållandena? Jag skulle vilja säga, att när en enkel man, som tillkämpat sig en hög ställning i samhället, på grund av begångna fel fått träda tillbaka till politiskt intet, synes det mig upprörande, att Konungens höga tromän få sitta oantastade, trots det att de såvitt man har sig bekant, begått samma fel och en av dem i betydligt högre grad än samtliga de övriga. Jag skulle vilja säga till hans excellens, att det finnes så mycket i vårt land av ont, som regeringen icke kan nå, men här är ett fall, där regeringen kan ingripa, och då vederbörande själv icke vet att avläsa, vad kloeken är slagen, synes mig timmen vara inne för ett sådant ingripande, det må sedan bli en offentlig undersökning eller andra åtgärder, vilketdera få de närmare förhållandena angiva. Jag tror icke, att man om detta kan säga, att det är ett partikrav. Jag tror, att det är ett krav, bakom vilket stå samtliga redliga svenska män, och jag vågar därför till regeringen och i främsta rummet till hans excellens statsministern rikta de ord, som jag är viss skola vinna resonans i hans svenskmannasinne: håll i detta liksom i andra fall Sveriges sköld ren och blank!

Herr statsrådet Holmquist: Herr greve och talman, mina herrar! Den siste ärade talaren riktade sig i sista delen av sitt anförande till hans excellens herr statsministern och slutade med att vädja till honom att hålla Sveas sköld ren och blank. Jag beklagar, att hans excellens icke är närvarande för att omedelbart kunna giva sitt svar, och då jag nu svarar i stället för honom, sker det därför, att jag anser, att jag på den plats ödet satt mig har samma skyldighet som vilken annan regeringsledamot som helst att hålla Sveas sköld ren och blank. Jag ber att i anledning av denna min ställning få säga endast några få ord till svar å vad den siste ärade talaren i sitt anförande yttrade.

Jag kan icke neka till att jag ganska livligt beklagar, att hans rättfärdighetskänsla krävt, att han i detta ögonblick och vid denna remissdebatt ansett sig böra framdraga dessa alldeles särskilt speciella synpunkter på en sorglig affär, som han här gjort. Jag vill då hava sagt att vad angår de båda ledamöter i svenska regeringen, som av honom tydligt utpekades, desamma frivilligt avgått från sina befattningar vid Konungens rådsbord, och jag tror även regeringen i övrigt med mig har den uppfattningen, att regeringens vidare ingripande gent emot dessa icke kan komma i fråga. Vad beträffar de andra män, om vilka den siste ärade talaren ordade, ganska genomskinligt för övrigt, vill jag för min del jämväl hava

sagt att jag något kan förstå hans uppfattningssätt, men jag vill tillika förklara, att fastän jag sökt på det mest noggranna sätt genomtränga förhållandena och få full klarhet i dem för att kunna fatta min ställning till saken, så är töcknet åtminstone för närvarande så starkt, att jag icke kan fullt och klart genomskada läget. Jag tror sålunda, att man har all rätt att fordra att, innan ett ställningstagande sker, få förhållandena klarlagda. Först då blir den svenska regeringen i tillfälle att utöva det högsta och största, som gör sig gällande här i vår sinnevärld, nämligen rättfärdighetens domarekall, och till dess klarhet föreligger rörande dessa förhållanden, vill det synas åtminstone mig, som om regeringen har anledning att vänta. Da emellertid en gång detta dömande skall ske, vill jag ha sagt, att samma synpunkt, som den siste ärade talaren angav sasom regel, när enskild man dömer, måste läggas även på nu ifrågavarande dom, nämligen: »Dömen icke, så varder I icke dömda!»

Herr Johansson, Johan, i Friggeråker: Herr greve och talman, mina herrar! Även med risk att återupprepa en del av vad som redan yttrats här i kammaren tillåter jag mig ändå att med några ord beröra vissa av de spörsmål och djupt allvarliga farhågor för tidens — ej minst inre — politiska strömningar och övriga företeelser, som dryftas av eller trycka de djupa leden bland vår jordbruksbefolkning, vilken dock, trots allt, fortfarande är landets kärna och mærg.

Det kan då först icke med nog kraft och allvar framhållas, att vår brösesödling synes gå en allt annat än ljus och lyckosam framtid till mötes. Man vore böjd att tro, att de svarta år, vi ej minst i livsmedelshänsende nyss genomkämpat, bort bringa våra styrande till klar insikt om nödvändigheten av stöd för en sådan jordbrukspolitik, att vår folkförsörjning i möjligaste mån och — jag tillägger i första hand — säkerställes genom *inhemsk produktion* ej minst då det gäller livsrätten: *brödet*.

Ja, mina herrar, här vill man måhända peka på att det även gjorts ett och annat för denna nödvändighets beaktande. Men jag vågar i detta nu öppet säga, att detta under en för hela folket kritisk tid i ord och handling givits den bittra bismaken av enbart en tjänst åt jordbruket och dess utövare.

Det är dock icke i den formen vi längre söka vår närings, modernärningens likställighet med andra. Nej, vi fordra helt enkelt, då vi utöva vår stora riksgärning — som för visso är så god som någon annan gärning — att vi också uppriktigt komma i åtnjutande av tillbörlig förståelse.

När världskrigets blodsutgjutelse avstannat och en fri samfärdsel länderna emellan åter successivt inträder, synes man i alltför stor utsträckning böjd att tro, det därigenom vår folkförsörjning i stort sett vore tryggad. Det är dock ingalunda så, ty de världspolitiska förhållandena äro visst ej sådana — och bli det säkerligen ej heller på lång tid framåt — att vi utåt enbart hava att rekvirera och likvidera vad vi behöva. Säkert är, att vi i stället länge än få tacksamt taga allenast vad oss i nåder gives.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

I det sammanhanget vill jag ej undertrycka ett tack till finansrådet, som helt nyligen sagt ett varningens ord om importförhållandena i allmänhet, och ber jag att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet såväl som till regeringens övriga herrar ledamöter få på det livligaste anbefalla nödvändigheten av en sådan ordnings snara åvägbringande, att importen — särskilt i detta fall av brödsäd — ställes i ett rimligt begränsningsförhållande till behovet, så att icke vårt eget jordbruks produktion skall nödgas för det närvarande brukas till annat ändamål än det avsedda, för att om en nog så närliggande tidrymd genom en missledd livsmedelspolitik vara hämmad, detta i sådan mån, att produktionen icke på långliga tider vidare reser sig eller utvecklas. Det är för visso ingen fara, att vi *utåt* visa, att vi äro ett folk, som i möjligaste mån söker »rätta munnen efter matsäcken».

Här lära ligga på mer än ett håll i vårt land väsentliga upplag av råg, som, i förhållande till myckenheten, vinna ringa avsättning, under det att konsumtionen tillfredsställes med vete, till väsentlig del importerat.

I samband härmed vill jag ej lämna opåttalt, att de farhågor vi vid spannmålsregleringens genomförande vid förra årets urtima riksdag hyste beträffande den s. k. kvarnföreningens möjligheter till en ofördelaktig pristillämpning såväl vid sädens inköp som vid mjölets utförsäljning, verkligen besannats. Här har sålunda satts en hektolitervikt å rågen till 116 kg. för kvarnen vara, som i stor utsträckning gör, att minimipriset å rågen av producenterna ej upp-nås. Men i fråga om det färdiga mjölet finnes ingen motsvarande hektolitervikt. Detta förhållande gynnar i betydande mån kvarnföreningens intressen, vilket sker på ömsesidig bekostnad av producer och konsumenter.

Ägnat att väcka allvarlig oro är den hejdlösa stegring å priserna på snart sagt alla statens tjänstbarheter, som de senaste åren inträtt. Vi dragas med förhöjningar i främst statens järnvägars personbefordrings- och fraktavgifter, som mer än väl följa den allmänt uppsprungna priskurvan, utan att dock svidande driftsförluster förr än möjligen under de allra senaste månaderna kunnat förebyggas. Här måste man bestämt peka mot *systemet*, mot en mer än nödigt tung och dyrbar apparat. Jag ber särskilt, mina herrar, fastän det förut betonats, att ytterligare få peka på en livsfråga för oss jordbrukare, ja, för hela vårt folk: järnvägsfrakternas menligt fördyrande inverkan på alla våra produkter samt behövliga livs- och övriga förnödenheter. Ej minst gäller detta ett så viktigt och betydande jordförbättringsmedel som kalk, som vi behöva för produktionen, ävensom beträffande konstgödning, kraftfoder m. m.

Av trontalet framgår, att här påpekade och liknande förhållanden vid andra statens företag hava sin grund i »de affärsdrivande verkens ständigt ökade omkostnader», varför det måste bliva oss alla en bjudande nödvändighet att verka för dessa kostnadsstegringars begränsning och nedbringande, ty som det nu är, äro gällande avgifter

helt enkelt »menliga för hela näringslivet», någonting som själva järnvägsstyrelsen också har vidgätt.

Statsrevisorerna hava anmärkt mot statsbanornas skötsel under år 1918 i fråga om den alltför talrika personalen, och skäl till denna anmärkning komma allt fortfarande att finnas till följd av trafikens fortgående minskning.

Under år 1918 ökades sålunda statsbanornas personal med 3.538 personer, under det trafiken stadigt nedgick. Och under sistlidet år uppnåddes maximum i personalens antal under februari, då siffran slutade på 39.893 personer. Visserligen minskades de därpå närmast följande månaderna personalen med några hundra personer, men sprang i juni åter upp till februarisiffran. Så sent som i mars 1919 funnos över 4,000 aspiranter i järnvägens tjänst, vilka inför det framträdande behovet av personalinskränkningar bort — synes det mig — i god tid underrättas om de tills vidare stoppade befordringsmöjligheterna. I oktober var ju visserligen aspirantsiffran nere i 2,270, men då har också under mellantiden den väldiga taxestegringen av den 1 augusti inträtt och ytterligare bragt ned trafiken. Det kan icke vara lämpligt att under sådana förhållanden betala ut arvoden åt tusentals aspiranter. En personalinskränkning på, låt oss säga, 4,000 man betyder dock en årlig besparing på i det närmaste 15 miljoner kronor, en summa, som borde räcka till ganska avsevärda taxenedsättningar.

Detta och mycket mer tyder på att statens affärsdrivande verk hava åtskilligt att lära av motsvarande enskilda företag, ty om ock statens järnvägar måste för det allmännas bästa trafikera vissa linjer, som icke på långlig tid framåt kunna beräknas räntabla, kräves absolut ett målmedvetet arbete till det ekonomiska jämviktsläget även i dessa fall, och hoppas jag livligt, att de särskilt arbetande sakkunniga i en nära framtid kunna anvisa bärande riktlinjer till ett bättre förhållande, ty stämningen i våra svenska bygder väntar otåligt på ett tillfredsställande driftsresultat även för statens affärsdrivande verk.

Vad som även bekymrar oss är den tryckande bostadsnöden i våra städer och större samhällen, vilket också förut berörts. Jag vill då betona, att där en mer än väl behövlig fortsatt *bostadsproduktion* i icke ringa mån står hämmad genom hyreslagens befintlighet. Från tvång till frihet har icke visat sig samhällsvådligt i de fall, där kristidslagarnas tyngd hitintills lättats, vadan så säkerligen ej heller i fråga om hyreslagens upphävande eller moderering bleve fallet. Hyreslagen har dock kristiden till fader och får naturligen icke, lika litet som övriga kristidslagar, bliva permanent, särskilt som — jag vågar påpeka det ännu en gång — den i mycket hämmar den enskilda företagsamheten och det enskilda kapitalets nedläggande i nybyggnader, som för visso är den allra säkraste regulatorn å byggnadsverksamheten.

Väl giver trontalet ett tydligt vittnesbörd om regeringens bebjärtande av bostadsfrågans nödläge, men jag är dock icke en av dem, som tro, att bästa lösningen i det fallet är anslagsvägen.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

För oss jordbrukare ter sig saken ingalunda ljus. Det är sålunda ej längre nog med att vi skola fostra de unga från jordbrukarehemmen å vår landsbygd, utan även sedan — när jordbruket på grund av bristande konkurrenskraft berövas deras arbetskraft, som går till städer och industricentra — skola vi avsevärt bidra till att bygga bostäder åt de unga, som avflyttat från jordbruket. Ett sådant sakernas tillstånd är för visso ej det lämpligaste.

Inledningsvis berörde jag de rena orosmoln, som beklämma våra dagars inre samhällsliv. Den mångomtalade och förut också här berörda 8-timmarsdagen blev icke i sin första tillämpning till den välsignelse, som dess ivriga förespråkare velat göra gällande. Och den medförde ej heller den arbetsfred och arbetsro, som dess i regeringen på sin tid föredragande departementschef under riksdagsdebatten i ämnet siade om. Varför? Jo, tiden, den närvarande tiden, var icke mina herrar, den lämpligaste för en sådan lags ikraftträdande. Såväl hos oss som i andra land, i hela världen, finnes det ett enda medel. mäktigt att läka världsbrandens sår, och detta är: *arbete*. Det kräves helt enkelt, att varje kugge i det stora maskineriet arbetar mer och mer och icke mindre, om den från alla håll påtalade dyrtiden någonsin skall kunna till sina hårda verkningar nedbringas och övervinnas.

Säkerligen skulle den långt behagligare formen, som i fråga om arbetstiden förordats, den *frivilliga* uppgörelsen mellan parterna, ännu en lång tid framåt varit den allra lyckligaste, något som för visso också på mer än ett håll inses.

När nu emellertid denna lag ligger för oss som en verklighet, är det en bjudande nödvändighet, att dess tillämpning sker under allvarliga försök till förståelse, så att misshälligheterna utjämnas, och att bågen ej å någondera sidan spännes för högt.

Vad som slutligen står för mig och mina meningsfränder som en bjudande nödvändighet är *sparsamhet i statsförvaltningen*. Statsbudgeten visar siffror, som snart taga häpnadsväckande dimensioner. Och skattevägen har även den sin begränsning. Näringslivet tål förvisso icke vilka eller huru hårda belastningar som helst. Ock det är dock bättre, mina herrar, att i tid söka hämma de svällande behoven och undanröja onödiga anledningar därtill, än att vi en dag «ställas inför en situation» där intet mera finnes att taga och lägga där det fattas».

Vad som också är beklämande för oss lantmän och för visso även för övriga samhällsbevarande medborgare är att erfaras den samhällsfientliga hetsagitation, som av en viss press alltfört bedrives, trots att tämligen långt gående krav vunnit sin uppfyllelse.

Här kräves i vår tid mer än någonsin *samhällssolidaritet*, och för vår del vilja vi ärligt ledas av detta begrepp i fråga om rätt, behov eller nöd, från vilket håll kraven än må komma.

Herr S w a r t z: Herr talman! Det har ju redan talats åtskilligt i dag, och jag förmodar, att man börjar bli tämligen trött att åhöra fortsättningen. I avseende på det statsfinansiella spörs-

målet har ju redan framhållits synpunkter, som äro av beskaffenhet att de icke just kunna tillökas med några nya sådana. Jag anser emellertid, att detta spörsmål är av så stor och genomgripande betydelse, att, särskilt då det är fråga om en remissdebatt med anledning av statsverkspropositionen, man må kunna ursäktas om jag återigen vill understryka en del synpunkter, som redan framhållits. Ämnet är ju, som sagt, av den genomgripande betydelse, att det väl tål vid att noga skärskådas så mycket som möjligt.

Den förfärande hast, med vilken statsutgifterna under de senaste årens kristid stegrats, och den svindlande höjd, till vilken de redan nått, mana för visso till ett allvarligt övervägande av de lämpligaste utvägarna för anskaffande av medel för täckande av dessa utgifter. Härvid är det ej nog att finna utvägar för de närmast liggande behovens tillgodoseende, man måste redan från början ovillkorligen taga säkert ögonsikte jämväl på framtiden. Vi kunna nämligen med full visshet förutse, att de stora statsutgifternas tid kommer att ännu länge fortfara och antagligen under de kommande åren bjuda på ännu större svårigheter än för närvarande.

Grundorsaken till statsutgifternas väldiga stegring är att söka uti den försämring av penningvärdet, som inträtt under kristiden, och som i sin ordning från olika håll inom samhället framkallat krav på kompensation, särskilt i form av löneförbättringar och dyrtidstillägg åt statstjänstemännen och med dem likställda. Då dessa krav hittills ej kunnat tillgodoses i en utsträckning, som fullt motsvarar den av dyrtiden orsakade kostnadsstegringen, framkomma alltjämt yrkanden på en höjning av de till dyrtidstillägg avsedda anslagen, och man kan ej blunda för nödvändigheten att, för den händelse penningens värde ej åter stegras, i ständigt ökad skala tillmötesgå dessa yrkanden, även om det måhända ej är tänkbart, att desamma i hela deras utsträckning kunna bifallas. Detta förhållande i förening med de alltjämt tillkommande nya statsbehoven nödgar oss, som sagt, att med visshet förutse en tämligen ihållande period av stegrade statsutgifter, och därmed förbunden växande svårighet att få debet och kredit i statsbudgeten att gå ihop. Enda möjligheten att undgå en dylik eventualitet vore, som jag nyss antydde, att penningvärdet åter kunde höjas, om än ej till den punkt, där det före kristiden befann sig, — något som för övrigt ur flera synpunkter nog ej heller vore önskvärt — så dock rätt väsentligt utöver den, som det för närvarande intager. Såväl nationalekonomerna som det praktiska livets finansmän äro och ivrigt sysselsatta med att söka lösa detta problem, som emellertid är av en synnerligen svår beskaffenhet och på vars tillfredsställande lösning man antagligen ännu länge får vänta. I detta sammanhang tror jag därför, att man kan lämna denna fråga om penningvärdets höjning såsom medverkande till minskande av statsutgifterna. å sido, och detta så mycket hellre, som det

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

nog är ganska troligt, att en sådan eventuell höjning av penningvärdet ej skulle alltför omedelbart verka till nedsättning av statsutgiftsanslagen, vilka det alltid är lättare att driva upp i höjden än att åter pressa ned.

Vi få alltså räkna med att för en längre tid framåt statsutgifterna ej allenast skola bibehållas vid den höga siffra, som uppnått i det nu föreliggande budgetförslaget, utan jämväl komma att stegras ej obetydligt däröver.

Det är då av största intresse att i någon mån skärskåda det sätt, varpå herr finansministern tänkt sig att åvägabringa jämnvikt i budgeten.

Jag vill vid detta tillfälle ej upptaga till granskning andra delar av budgetens inkomstsida, än de som avse att fylla den brist på ungefär 206,000,000 kronor, som herr finansministern beräknat skola uppstå, sedan de så att säga mera normala statsinkomsterna tagits i anspråk. Vid denna granskning vill jag särskilt hålla mig vid det framtidshoroskop, som herr finansministerns val av medel för bristens fyllande låter framskymta.

Men innan jag ingår på denna fråga kan jag ej underlåta att göra mig till tolk för den helt visst allmänna tillfredsställelsen med Kungl. Maj:ts beslut att förslå riksdagen, att krigskonjunkturskatten skall utdebiteras för sista gången vid de taxeringsförrättningar, som skola äga rum i år och att således 1919 års vinster äro de sista, som — i den mån skatteförordningen på dem är tillämplig — drabbas av sagda skatt. Denna skatts irrationella läggning och ojämna verkningar hava under årens lopp allt klarare framträtt, utan att de jämkningar, som på sistone vidtagits i densamma kunnat i någon väsentligare mån avhjälpa olägenheterna. Det är därför med oblandad glädje, som vi nu alla följa den skatten till graven!

Men framtidsutsikterna för de skattedragande äro detta oaktat ej av någon tröstefull art.

För fyllande av den nyss omförmälda bristen i 1921 års stat har herr finansministern funnit sig böra i främsta rummet föreslå, att inkomst- och förmögenhetsskatten skall utgå med 175 % av det med stöd av särskilda sakkunnigas utlåtande år 1919 fastställda normala grundtalet för denna skatts utgående.

Med avseende på detta förslag är det att besinna, att den av Sveriges industriförbund, Handelskammarmötets kommitté, och svenska Bankföreningen utsedda skattedelegationen, vilken delegation var sammansatt av på näringslivets olika områden mycket erfarna män under ordförandeskap av förutvarande justitieministern i den senare Staaffska ministären, i sitt av finansdepartementet infordrade, och den 13 mars 1919 avgivna yttrande över skattesakkunniges förslag med synnerlig kraft framhöll att, därest en glidande skala funnes böra genomföras —, vilket delegerade av principiella skäl motsatte sig under åberopande bland annat av ett yttrande av presidenten Wilson i hans budskap till kongressen i no-

vember 1918, där denne underströk nödvändigheten för stabiliserandet och lättandet av unionens inrikes angelägenheter att å ena sidan från affärslivet avlyfta så mycket av skattestrycket som vore förenligt med sunda metoder för anskaffandet av medel till regeringen och å andra sidan sätta landets industriledare i tillfälle att snarast möjligt få reda på, med vilka skatteförpliktelser de hade att för de närmaste tre åren räkna, varvid presidenten tillade, att det vore meningslöst att tala om framgångsrik och hoppfull rekonstruktion av affärslivet, innan den i berörda avseende rådande osäkerheten överkommit — därest alltså — oaktat dessa betänkligheter — en glidande skala funnes böra genomföras, skatten med den av finansdepartementet tänkta skalan — densamma som sedermera fastställdes — under inga förhållanden borde kunna höjas till mera än 170 % av grundbeloppet.

Ej nog med att det svenska affärslivet har och alltjämt torde få hava att dragas med den osäkerhet i avseende på skatteförhållandena, som presidenten Wilson förklarade lägga absoluta hinder i vägen för en framgångsrik och hoppfull rekonstruktion av affärslivet — i Amerikas förenta stater — redan nu, 10 månader efter skattedelegerades nyss återgivna yttrande, hotas näringslivet av en skatt, högre än den av skattedelegerade såsom maximigräns angivna, vartill kommer att utsikterna för framtiden te sig ännu mörkare.

Genom skattens uttagande efter ett med 75 % utöver grundtalet förhöjt belopp har herr finansministern dock ej kunnat täcka mera än ungefär hälften av bristen i det uppgjorda statförslaget. Den återstående summan, cirka 100 miljoner kronor, beräknas utgå av överskotten i statsverkets kassafond, vilken därutöver får tillsläppa ungefär lika stor summa för att fylla medelsbehovet i 1920 års tilläggsstat.

Då de stora överskotten i kassafonden torde utebliva i och med krigskonjunkturskattens upphörande, men å andra sidan föga utsikt förefinnes för något kraftigare nedbringande inom de närmaste åren av riksstatens utgiftssida, är det naturligt, att ej blott näringslivets män utan över huvud alla skattdragande med en ganska stor oro måste se framtiden till mötes. Det hade under sådana förhållanden varit av största intresse att av finansministern erfara, huru han för sin del betraktade situationen och vilka utvägar han för framtiden närmast tänkt sig. Någon mera direkt orientering i detta avseende har herr finansministern ej lämnat.

Av åtskilliga tecken att döma vill det dock synas, som om herr finansministern tänkt sig att de för framtida statsregleringar erforderliga inkomstbeloppen skulle i den mån de icke kunde åstadkommas genom en förvisso i och för sig mycket önskvärd stegring i de affärsdrivande verkens avkastning — en stegring, som i allt fall icke bör få ske på bekostnad av näringslivets berättigade intressen — anskaffas genom ytterligare stegrad direkt beskattning.

Visserligen har man vid åtskilliga tillfällen med stor tillfreds-

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ställelse erfarit, att herr finansministern personligen, exempelvis vid handelskammarmöten och andra tillfällen, i offentliga uttalanden visat sig hava öppen blick för vådorna för näringslivet av att driva den direkta beskattningen för långt, och om jag icke misstager mig, har herr finansministern därvid också förklarat sig anse att en ytterligare stegring av denna beskattning i möjligaste mån måste undvikas.

Men i statsverkspropositionen söker man fåfängt efter några uttalanden, som kunde giva vid handen, att finansministern vore villig, att, om möjlighet därtill gives honom, i framtiden basera sina råd till Konungen på en uppfattning av nyss nämnd beskaffenhet. Anledning att mera allsidigt än som skett taga skatteproblemet under övervägande synes mig emellertid herr finansministern redan bort hava vid uppgörandet av det föreliggande statsförslaget. Oavsett de anmärkningar, som med fog kunna riktas mot att redan nu spänna den direkta beskattningen så högt som skett, måste det väcka betänkligheter att i ett slag taga kassafondens överskottsmedel i så stor utsträckning i anspråk som förhållandet är, eller med över 200 miljoner kronor.

Mot själva användandet av kassafondens överflödande medel på detta sätt har jag ingen invändning att göra, då ju överskottet har uppkommit genom ett vid tiden, då det skedde, onödigt drygt betungande av de skattdragande och det under sådana förhållanden måste anses lämpligt att i möjligaste mån låta dessa skattemedel åter komma de skattdragande till godo. Men i betraktande av de framtidsutsikter, som herr finansministern låtit mycket tydligt framskymta, nämligen betydligt minskade överskott i kassafonden och samtidigt väsentligt stegrade statsutgifter, torde man med fog kunna draga i tvivelsmål, huruvida det varit rätt klokt att nu på en gång taga så stor summa i anspråk. Bland de förestående utgifterna, som särskilt skulle lämpat sig för att täckas med överskottsmedel från kassafonden, framstår täckandet av den brist i kristidskommissionernas rörelse, som av finansministern har förespåtts och som vi alla veta också kommer att inträda. Det hade varit lämpligt, att, då denna brist uppstått under kristiden, den också blivit täckt med medel, som influtit under samma tid, men för att så skolat kunna ske, hade det emellertid varit nödvändigt att icke nu taga så mycket av kassafondens medel i anspråk utan reservera tillräckligt för att kunna begagna det för detta ändamål.

När jag nu gör anmärkning på å ena sidan det sätt, varpå herr finansministern spänt den direkta beskattningen och den höjd till vilken han spänt den, och å andra sidan därnå att kassafondens medel tagits i alltför hög grad i anspråk, så må man med rätt fråga: hur har ni då velat att det hela skulle ordnas? Jag skall försöka ge svar på den frågan.

När man försöker att besvara den frågan, så vill det synas mig, att det är ett förhållande, som genast osökt springer i ögonen. I början av anförandet talade jag ju om det siunkande penningvärdet och om den effekt, som detta hade framkallat i form av krav på

kompenstationsåtgärder för motverkande av detta sjunkande, och de kraven äro, som sagt, mycket befogade. Men det är egendomligt, att på *ett* område har det icke alls varit tal om att låta detta sjunkande penningvärde utöva något som helst inflytande; det är på tullarnas och accisernas område. De nu gällande tull- och accissatserna hava ju fastställts vid en tidpunkt, då förutom all olikhet i övrigt i förhållandena, penningvärdet var helt annorlunda, än det nu är. Det måste därför utan vidare för alla vara klart, att den verkan, som man med tullarna och acciserna åsyftat att vinna, kan man icke under nuvarande förhållanden erna. Man når i stort sett icke mer än ungefär en tredjedel av den verkan, som från början varit med dem avsedda. Det synes mig ligga i sakens natur, att man icke kan låta det fortgå längre på det sättet. Det är otänkbart, alldeles otänkbart, att vi under en längre tid framåt skulle kunna undgå att vidtaga en höjning av finanstullarna och acciserna till en nivå, som åtminstone motsvarade det av det nuvarande penningvärdet betingade läget, liksom det också är nödvändigt av samma anledning att verkställa revision av nu gällande industritullar. En grundlig undersökning av de hithörande förhållandena måste därför med det allra snaraste och ju förr desto hellre utföras, och resultatet därav i form av kungl. proposition föreläggas riksdagen. Emellertid dröjer det ju alltid en längre eller kortare tid innan en sådan utredning kan slutföras, men i somliga avseenden tror jag, att man skulle kunna redan nu vidtaga åtgärder i antydd riktning. Förutom det, att det måhända icke skulle hava behövt möta alltför stora betänkligheter, att i avvaktan på den närmare utredningen, i likhet med vad i åtskilliga andra länder har ifrågasatts och i ett eller annat land jämväl genomförts, vidtaga en provisorisk förhöjning av de gamla tullsatserna, antingen i deras helhet eller i vissa avseenden, vilket särskilt skulle hava kunnat motiveras av den allt skarpere utländska konkurrensen, som redan nu börjat på att göra sig gällande, så vill det synas mig, som om man icke skulle hava behövt hysa några betänkligheter att redan nu vidtaga en ganska avsevärd höjning åtminstone av den förnämsta av våra finanstullar, nämligen kaffetullen.

Denna tull har hos oss alltid varit synnerligen låg. Den utgår fortfarande med ej mer än 12 öre per kilogram obränt kaffe. Jag kan icke neka till, att, på mig åtminstone, det gör närmast ett löjligt intryck att fortfarande behålla en tull av denna beskaffenhet på en så låg ståndpunkt, även nu sedan penningvärdet så har ändrat sig, att, vad som var 12 öre vid tiden för åsättandet av tullen, numera icke kan sägas motsvara mer än fyra öre, och detta samtidigt med att minutpriset på obränt kaffe, som under kristiden var 1,60 kr. per kilogram, nu, enligt uppgift, uppgår till cirka 5 kronor per kilogram. Jag tror, att vi kunna vara överens om att det är en oerhört liten och alldeles oberättigat liten tribut, som kaffet betalar till staten och att allt således talar för en högst väsentlig höjning av den tullen, allra helst som den möjliga minskning av konsumtionen av kaffe, som kunde bliva en följd av detta, skulle vara ganska hälsosam såväl för den enskildes välbefinnande som för vår handelsbalans.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Jag tror också, att man skulle kunna med avseende på en hel del av våra andra lyxbullar, vidtaga åtgärder av samma beskaffenhet och därigenom redan nu skaffa ett ganska stort tillskott till statskassan. Icke heller tror jag, att det skulle hava varit så svårt eller hava behövts en så lång undersökning i sockerskattefrågan, att man icke skulle kunnat redan nu bringa upp denna sockerskatt så pass högt, att den givit staten en behållning, som i realiteten något så när motsvarar, vad staten haft av den före kriget. Likalades vill det synas mig lämpligt att via rusdrycksfonden, eventuellt genom en spritaccis av den art herr finansministern föreslog och genomdrev i fjol, ett avsevärt belopp kunnat tillföras budgetens inkomstsida, utan att man därigenom kommit i strid med bestämmelserna om sättet för denna fonds användande.

Herr talman! Jag skall icke längre fortsätta denna kritik, ty som sagt, det mesta har redan sagts förut, och därför är det för mig en anledning att också avkorta mitt anförande. Men jag vill endast understryka, att jag ansett mig böra göra dessa erinringar med hänsyn till det sätt, varpå herr finansministern enligt föreliggande budgetförslag velat utfylla bristen mellan statsutgifterna och de mera normala statsinkomsterna. Jag har anmärkt på att den direkta beskattningen tagits i anspråk till en redan nu alltför stor höjd. Vidare har jag anmärkt på att kassafondens tillgångar av detta slag tagits i anspråk för mycket, och slutligen har jag särskilt anmärkt på att man icke ägnat större uppmärksamhet åt frågan, huruvida icke en indirekt beskattning, särskilt en sådan av lyxskatts natur, skulle med fördel hava kunnat anlitas. Då jag nu gjort detta, vill jag emellertid bestämt betona, att det icke alls har skett för att lägga sten på bördan för herr finansministern. Hans bördan är för visso tung nog ändå, och jag uppskattar till fullo det arbete, som han utfört för att från sina utgångspunkter bringa jämvikt i budgeten. Men jag har ej kunnat undgå att finna, att den väg, som herr finansministern beträtt och de framtidsutsikter, som därigenom framskymta, äro ägnade att ingiva rätt starka känslor av oro och bekymmer både för den enskilde skattskyldige och för näringslivet i dess helhet.

Ett ytterligare anlitage av den direkta skattevägen, vilket synes bliva följden av herr finansministerns nu använda sätt att uppgöra budgeten och av frånvaron av varje antydning om lämpligheten av ett utsträckt användande av de indirekta beskattningsmetoderna, innebär, enligt min uppfattning, faror av allvarlig art. För den enskilde betyder det en ofrånkomlig utgiftsökning, som är kännbar särskilt för medelklassen och då speciellt för statstjänstemännen. För dessa innebär det, att staten med den ena handen tager tillbaka en avsevärd del av vad den med den andra handen ger i form av dyrtidstillägg och löneförbättringar. Härav framkallas ytterligare behov av penningtillskott från statens sida, och på så sätt komma vi in i en ganska olycklig kretsgång! För näringslivet medför en ytterligare stegrad beskattning av dess inkomster nödvändigheten att ur rörelsen draga allt större delar av det kapital, som eljest skulle hava använts för ytterligare utveckling av rörelsen, till fromma icke minst

för det skattebehövande samhället. Det är ju självklart, att en ganska kraftigt direkt beskattning alltid kommer att erfordras, och detta skall minst av mig förnekas, som i alla fall på sin tid tog initiativet från statsrådsbänken till införande av en väsentligt kraftigare direkt beskattning än tillförne var fallet. Men det är lika självklart, att, om man alltför mycket avknappar fodret för hönan — näringslivet — så kan hon åtminstone icke värpa lika stora och kraftiga ägg som eljest. Det gäller nog här detsamma — icke bara i Amerikas förenta stater utan även här i vårt land — vad presidenten Wilson sade, att det är nödvändigt för stabiliserandet av landets inrikes angelägenheter, bland annat, att från affärslivet avlyfta så mycket som möjligt av den direkta beskattningen, så mycket som är överensstämmande med sunda metoder för anskaffandet av medel till regeringen.

Jag har slutligen sökt visa, att det finns sunda metoder för anskaffandet av sådana medel, och de anmärkningar och erinringar jag gjort, har jag ansett mig böra framhålla på grund av den skyldighet jag såsom riksdagsman har att i min mån draga ett litet strå till stacken för belysande av hithörande förhållanden.

Herr statsrådet *Thorsson*: Herr greve och talman, mina herrar! Jag delar den föregående ärade talarens uppfattning därutinnan, att det icke är nog med att skaffa medel för stunden. Sedan jag tillträdde denna befattning, har en av de ledande principerna hos mig varit att så ordna med de medel jag hatt till mitt föfogande, att icke min efterträdare skulle hava berättigad anledning säga, att jag svikit min plikt emot framtiden. Jag har därför i hela förvaltningen sökt införa den principen, att varje år skall, såvitt möjligt, bära det årets utgifter.

Nu har den ärade talaren gjort anmärkning emot att jag dels tillgripit åtgärden att öka inkomst- och förmögenhetsskatten med 20 %, dels att jag, för att få årets budget att gå ihop, tagit ett så djupt grepp i kassafonden, varigenom densamma får mindre möjlighet att svara mot sina utgifter. Speciellt framförde herr Swartz den uppfattningen, att den nu tillgängliga kassafonden egentligen bort användas för att täcka de förluster, som uppstått på kristidskommissionerna. Jag är viss om, att, när dessa kommissioners räkenskaper skola göras upp, så mötes statsverket av en brist på denna förvaltning av kanske 100 miljoner kronor och kanske något däröver. Det är visserligen sant, att, när jag är medveten om detta, borde jag redan i denna budget upptagit ett betydande belopp av dessa 100 miljoner kronor på samma sätt, ungefär, som jag i fjolårets budget upptog 25 miljoner kronor. Det hade naturligtvis varit för alla parter önskvärt om kassafonden kunnat lämna tillgång till täckande av ett större eller mindre belopp av kristidsförlusterna. Då emellertid beloppet är så omfattande har jag ifrågasatt om det icke vore riktigare, att man visste, huru mycket ytterligare finansiering av dessa förluster, tills man visste, huru mycket man hade att räkna med; och lägga denna på flera år med någon mindre amortering varje år. Det

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

må hända att jag felräknat mig och att herrarna varit mera tillfredsställda, om ni fått även dessa 100 miljoner kronor med i årets budget, jag har dock trott, att det skulle vara riktigare att gå den andra vägen; genom borttagandet av krigskonjunkturskatten inträder nämligen en ovanlig avknappning i skatteintäkterna, och denna avknappning kompenseras icke av andra intäkter än de 20 % ökning i inkomst- och förmögenhetsskatten jämte det beräknade ökade postportot.

Jag förstår så väl tankegången hos herr Swartz. Han önskade att jag i finansplanen skulle ha skisserat upp en ökning av den indirekta skattebördan, och framför allt önskade han förhöjd kaffetull, förlängd spritaccis och ytterligare stegring av sockerskatten. Ja, man kan ju diskutera om vilka vägar som äro mest och bäst framkomliga för att skaffa staten inkomster.

En ökning av sockerskatten och kaffetullen skulle omedelbart korrespondera med indexen och presenteras oss i form av höjda priser redan påföljande kvartal. Det är därför som jag ej kunnat beträda denna väg; men det finns en annan omständighet, som gör, att man icke utan vidare, enligt min uppfattning, kan rubba de tullbestämmelser, som finnas. Det sitter ju en kommitté, som håller på att utreda, vilken inverkan tullfrågan såsom sådan har på våra handelsförhållanden, och under sådana omständigheter har jag naturligtvis varit mycket tveksam att beträda den vägen.

Emellertid är det ju så långt ifrån att icke de direkta skatterna äro företrädda i den nu föreliggande propositionen; den direkta skatten är där upptagen till 238 miljoner kronor och de indirekta skatterna till 190 miljoner kronor.

Nu förutser jag, att man kommer att säga, att penningvärdet nu icke motsvarar mer än en tredjedel av det före kriget rådande. Som en logisk konsekvens därav är tullen i dag en tredjedel av vad den var före kriget, och med hänsyn därtill och oberoende av alla andra omständigheter så borde man sörja för att automatiskt höja upp detta tullvärde till vad det var före kriget.

Om jag kunde bibringas den uppfattningen, att en rubbning av våra tullsatser skulle i och för sig vara tillräckliga för att återställa vår handelsbalans, skulle jag allvarligen upptaga detta spörsmål till omprövning. Men, mina herrar, det är en sådan osäkerhet i hela världshandelns läge, att jag för min del icke tror, att denna åtgärd kan åstadkomma den önskade jämvikten, utan då får man nog tillgripa något hårdare medel än en rubbning av tullen. Man måste då tänka på reglering av såväl export som import, men i så fall måste vederbörande underkasta sig de regleringsåtgärder som därav följa.

Såsom ett skäl emot ökningen av den direkta skatten ifrån 155 till 175 % anförde herr Swartz, att de skattesakkunniga som utsetts av näringslivets egna målsmän, uti sitt yttrande över den skatteskala som nu tillämpas vid uttagande av inkomst- och förmögenhetsskatten, framhållit, att näringslivet rimligtvis icke kunde bära mer än 170 %. Detta skulle vara höjdmättet. Här har jag visserligen

gatt fem procent över vad de ansett såsom maximum, men samtidigt har jag avkopplat krigskonjunkturskatten, och då tror jag, att när näringsens målsmän räkna efter vad de blivit av med och vad de fått i stället, de ändå skola tycka, att det var ett jämförelsevis billigt pris, för vilket de sluppit ifrån krigskonjunkturskatten.

Det har vidare anförts, att, sådant som skattetrycket nu är, det i alldeles exceptionell grad vilar på mellangrupperna av landets befolkning. Det är särskilt medelklassen, som tryckes hårt genom det nu tillämpade beskattningssystemet. Den saken tror jag vi få överväga litet noggrannare, innan vi göra så bestämda påståenden. En ökning av värdet å de artiklar, som av herr Swartz ifrågasattes, tror jag skulle hälsas med mindre tillfredsställelse av landets medelklass än den ökning, som kommer dem till del, föranledd av ökningen av procenttalet från 155 till 175. Jag är åtminstone för min del livligt övertygad om, att alla de som ha försörjningsplikt komma att drabbas hårdare, om man utbyter den ökade skatteprocenten, varom fråga varit, mot de konsumtionsskatter, som här äro avsedda. Jag vill dock betona, att jag ifrågasatt en avsevärd ökning av postportot, utöver vad som beräknats åtgå till driftkostnader för postverket, och genom den anordningen, kommer ju faktiskt en ny s. k. indirekt skatt att påläggas. Den skatten anser jag hellre böra tillgripas än de konsumtionsskatter, som här förordats. Jag uppskattar och är tacksam för de vänliga ord, som farnföras av en av mina företrädare i ämbetet, och jag är övertygad om, att herr Swartz menar allvar, då han säger, att jag har tillräckligt stort lass att bära på ändå utan att få, såsom han uttryckte sig, några hårda anmärkningar. Herr Swartz vet av egen erfarenhet huru svårt det är att jämfika mellan de olika intressena vid uppgörande av budgeten, samtidigt som alla uttalar sig för, att den största sparsamhet skall råda vid uppgörande av budgeten, så slutar i regel talet med, »att i det verk jag företräder kan det icke göras några inskränkningar, den ökade arbetsbördan påkallar oundgängligen utvidgningar». Jag åhörde för någon tid sedan ett tal, som hölls av en av mina politiska motståndare, vilket i hela sin läggning var riktat mot den *slösaktiga politik, som nu fördes*. Emellertid kom talaren i slutet av sitt anförande till den slutsatsen: att den förening han företrädde behöver en fördubbling av statsanslaget för sin verksamhet, och förlitade sig på, att finansministern skulle behjerta detta önskemål!

Under sådan omständigheter är det icke så gott att medla mellan de olika intressena.

Medan jag har ordet, skall jag be att få säga ett par ord i anledning av greve Lagerbjelkes anförande. Han vände sig direkt emot den stegrade vetekonsumtionen, men jag kunde icke riktigt uppfatta om hans yttrande innebar en anmärkning mot regeringen, därför att den icke direkt hindrade införsel av vete. Jag vill med anledning härav säga, att vi litet var erinra oss, vilka oerhörda bekymmer vi hade under föregående sommar för att få tillräckligt med brödsäd. Under det tryck, som då rådde, köpte vi redan då omkring 50,000 ton vete för att ha litet lager av den varan. När staten slöt

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

avtal med kvarnföreningen, ingick däri, att denna skulle övertaga hela det inneliggande lagret av spannmål samt den omfattande spannmålsaffär som staten under kristiden bedrivit. Genom denna anordning skulle regleringen av mjöl och bröd avskaffas. Sedermera har emellertid tillkommit en omständighet som är synnerligen anmärkningsvärd, och det är, att vi omedelbart efter en regleringsperiod, då människorna nätt och jämnt fått så mycket brödsäd, att de kunde därmed uppehålla livet, synas de nu ha inriktat sin konsumtion i sådan riktning, att vårt gamla hederliga rågröd blivit tillbakaskjuten för det importerade vetet. Det är en alldeles felaktig uppfattning, om vad nationen verkligen behöver. Vi ha helt enkelt icke råd att äta vete uti den utsträckning som nu sker. Denna vara måste köpas till högt pris, och på ett till ytterlighet ansträngt tonnage transporteras hit från andra världsdelar. Vår valuta försämras för var dag som går och svårigheten att anskaffa tonnage för våra stenkolstransporter blir allt större och större: särskilt har tonnagebristen gjort sig gällande för statens järnvägar och andra offentliga institutioner.

Regeringen har försökt att medla mellan dessa intressen och vid sista avtalet tillförsäkrades statens järnvägar rätt att få hem 40,000 ton stenkol under vardera av januari, februari och mars månader detta år, varjämte de kommunala inrättningarna, förnämligast Stockholms gasverk, under samma tid berättigades att per månad få 20,000 ton stenkol hemfraktade. Därjämte skulle visst tontal användas för veteimporten. Nu anförde den värderade talaren, att Stockholms gasverk, trots detta avtal, riskerade att icke få den tonnageandel, som verket tillförsäkrats. Han ifrågasatte att Kungl. Maj:t skulle genom bifall till en av gasverksstyrelsen gjord hemställan förhjälpa verket till sin rätt. Jag kan icke uttala någon bestämd uppfattning härom, ty jag har icke studerat akterna i detta ärende tillräckligt ingående för att kunna bedöma den saken, men det kan jag försäkra, att om det finns någon möjlighet, har jag det största intresse av att stenkolsfrågan i första hand säkerställes. Men då särskilt den värderade greven ställde sig så avgjort på sparsamhetens ståndpunkt, skulle jag verkligen från denna plats våga framställa en vördsam anhållan till ordföranden i Stockholms stads gasverksstyrelse, om icke även inom gasverket skulle kunna tillämpas en något mera sparsam metod. Det är dock icke alldeles nödvändigt att man skall »släppa lös» hela belysningen, då vi ha så oerhört svårt att få in det råmaterial, som erfordras för att åstadkomma denna gasbelysning. Jag skulle tro, att huvudstaden mycket väl skulle kunna reda sig med något mindre belysning, och önskvärt vore, att man sparade litet mera på den, ty detta har direkt inverkan på stenkolsätgången, och om det gäller att välja mellan det oungämpliga behovet av vete och det oungämpliga behovet av stenkol till belysningsändamål så måste väl ändå brödet gå före gatubelysningen. Jag måste därför säga, att det synes mig, att Stockholms stads gasverksstyrelse bra fort har lämnat kristiden bakom sig och återgått till normala förhållanden. I den överenskommelse, som träffats med

redarna, har också huvudstaden för sin räkning fått disponera 13,000 ton tonnage, då alla övriga staders kommunala verk tillhoppa få nöja sig med 7,000 ton. Jag anhåller därför att i viss mån få returnera herr grevens begäran om större sparsamhet.

*Statsverks
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr Romanus: Jag hade redan små erfarenheter av samnallslivet, då jag i den Boströmska statsläran hann fram till det påståendet, att staten vore ett förnuftigt väsen. De utlöste oemotståndligt ett hjärtligt leende. Den store nationelle filosofen visade även på andra områden inom statsläran en i djupaste mening humoristisk uppfattning. Sedermera lärde vi oss emellertid, att den stat stode högst i kultur, som kunde lämna den personliga friheten i hela dess vidd oförkränkt. Den satsen lät mycket stimulerande, och vi tågade ut i livet för att strida för densamma. Men den striden blev mycket hård.

Tiden har gått. Arbetarrörelsen har på grund av sin inneboende kraft och omständigheternas makt haft en utomordentlig framgång och bildar för närvarande i riksdagens båda kamrar det största partiet. De lägre statstjänarna, som förr i världen sågo ned på arbetaren, ha numera ingen högre önskan än att bli betraktade som den socialdemokratiska arbetarens vederlike. Detta har sin orsak bland annat däri, att när statstjänaren vill ha någon löneförbättring, får han på knä anhålla om att den goda snälla herr staten skall bevilja honom något litet bidrag till sådan förbättring, under det att den socialdemokratiska arbetaren har vetat att sträva sig fram till förhandlingsbordet och bli godkänd såsom part i avtalet. Det var mycket svårt i begynnelsen, och arbetsgivarna togo saken ungefär på samma sätt som staten, att det kunde icke komma i fråga, att man skulle betrakta arbetaren som part. Nu är det emellertid klart, och man sitter vid förhandlingsbordet. Det visar sig också, att små grupper av statstjänarna, den ena efter den andra, tåga in i det socialdemokratiska partiet.

Det finns någonting i vår tid, som heter riksdagsparti, och på oss alla, utom på herr Jacob Larsson, lägger partiet sin tunga hand. Jag vill citera några ord av Karl Staaff, som yttrade, att det är lyckligt, om man kan hålla den stränga partidisciplinen till det politiska området, och vidare, att det även i det parlamentariska livet är en dygd att hålla de områden fria från partiparoller, som till sin natur äro sådana, att de egentligen icke höra hemma där.

Jag vill här beröra en sak, som det varit mycket tal om under det senaste året, nämligen rubelaffären eller det stora rubelmålet. Det har icke utgivits någon partiparoll i den frågan, men hela den socialdemokratiska pressen har varit ganska ense i sin uppfattning därom. En av den socialdemokratiska tidningspressens män har också utgivit en broschyr som heter: »Rubelaffären, en vädjan till den svenska rättskänslan av Sven Backlund. Stockholm. Tidens förlag». Förlaget kan jag rekommendera, men broschyren kan jag icke rekommendera. Däri uttalas, att »det främsta syftet med dessa rader är att undanröjda . . . svårigheter för våra riksdagsmän att bilda sig

Statsverks-
propositionen
n. n.
(Forts.)

en uppfattning i saken». Författaren säger vidare, att »den svenska regeringen och framför allt dess utrikesminister icke kan fritagas från anklagelsen att vara delaktig i försöket att vilseleda den allmänna opinionen i vårt land — — —»

Herr t a l m a n n e n: Med åberopande av § 90 regeringsformen får jag fästa den ärade talarens uppmärksamhet på paragrafens stadgande om otillåtligheten av att här under kammarens diskussion draga frågor, som äro under domstols prövning.

Herr R o m a n u s: »Ja, så långt har det gått, att även den svenska riksdagen icke kan fritagas från anklagelsen, att genom likgiltighet och tankelättja hava underlåtit att utöva den moraliska kontroll över den allmänna statsförvaltningen, som är dess kanske viktigaste uppgift.»

Det står nu mycket i denna broschyr, och den slutar på detta sätt: »Dessa rader ha ingen politisk bakgrund. De rikta sig icke mot något särskilt politisk parti. Vi ha under stridens gång vid olika tillfällen konstaterat, att flera högermän stått helt på vår sida, medan vi återigen på åtskilliga håll i vårt eget politiska läger stött på en förlamande likgiltighet och ett fullständigt oförstående.»

Jag vill i denna sak säga, att trots att jag tillhör den socialdemokratiska riksdagsgruppen, jag på grund av mitt yrke kommit att stå på den andra sidan; jag har i rättegången biträtt den hårdast anklagade i rubelmålet, vicekonsuln Heljestrand, och det är just på grund av de attacker, som gjorts mot hans personliga frihet, som jag har tagit upp denna fråga.

Sedan länsstyrelsen i Vänersborg — det var icke landshövdingen och ordinarie landssekreteraren och landskamreraren, utan det var tillförordnade landssekreteraren och landskamreraren — hade utfärdat pass för Heljestrand för resa till Schweiz, ägde till att börja med en telegramväxling rum mellan länsstyrelsen och justitiekanslern, varvid justitiekanslern svarade, att »personens avresa bör om möjligt förhindras». När Heljestrand därefter kom hit till Stockholm med sitt pass, infunno sig hos honom två kriminalkonstaplar för att avfordra honom detsamma, men då de icke hade order, som voro giltiga, fingo de återvända. De kommo emellertid tillbaka följande dag och hade med sig något slags telegram, men icke heller detta kunde godkännas, varför de även då fingo återvända. Några dagar efteråt fick Heljestrand ett telegram från länsstyrelsen, att han skulle utlämna passet. Efter den dagen företogs icke några vidare åtgärder. Man ser, hur myndigheterna icke hava vetat, hur de skulle handlägga saken.

När justitiekanslern hade framställt sina yrkanden mot, bland annat, Heljestrand och därvid framställt ett förstahandsyrkande, vilket gällde ett lagrum, som hade så hög straffskala, att om han hade varit »skälig misstänkt», han hade kunnat bli häktad.

påyrkades det i pressen just av författaren till denna broschyr dagligen, att han skulle häktas. Sedermera företogs muntligt förhör i hovrätten, och där tillbakavisades alla anklagelserna.

Jag vill här protestera mot denna attack mot en människas frihet.

I början av 1890-talet inträffade en mycket känd händelse i Blekinge, därvid en riksdagsman, som hade blivit vald för perioden 1894—1897 i, som jag tror, trestadsvalkretsen Karlshamn—Sölvesborg—Ronneby, blev ställd under tilltal vid Karlshamns rådstuvurätt för svikligt och bedrägligt förfarande. Rådstuvurätten anmälde i enlighet med då gällande § 26 i riksdagsordningen detta för Konungens befallningshavande, som utsatte nytt val. Frågan utvecklade sig sedermera så, att när denna riksdagsman kom till sin kammare, så behöll kammaren honom. Grundlagsändring föreslogs vid samma riksdag, 1894, och grundlagsändringen sanktionerades 1897. Då bortogs ur lagen denna bestämmelse, att den som är *tilltalad* för något vanhedrande brott skall blott och bart på grund av tilltalet anses obehörig att utöva riksdagsmannaskap.

I dagarna har det inträffat ett fall, som har handlagts på ett mycket egendomligt sätt. En kvinna, som lider av dubbelsidig förföljelsemani, anger en man, som händelsevis är riksdagsman, för att han skulle ha gjort sig skyldig till en egendömlig gärning. Den skulle ha bestått däri, att han hade berövat denna kvinna hennes bokföringssystem, ett kortsystem på några tusen exemplar. Detta fall kom privatim till en regeringsmedlems öron och han handlade det på stående fot. Riksdagsmannen hade tidigare av samma kvinna blivit hotad med att han skulle mista sitt mandat. Regeringsmedlemmen gjorde då så, att han vände sig till vederbörande riksdagsparti och skickade till riksdagsmannen — icke något direkt concilium abeundi, utan en hälsning, att om han hade tagit detta bokföringssystem, så borde han lämna det tillbaka under förutsättning, att angivelsen återtog. Man kan icke förstå, hur en regeringsledamot kan handla på detta sätt, och hur skall riksdagsmannen, som har varit utsatt för detta smygande förtal, kunna freda sig därifrån, när det sprides och stödes från regeringshåll! Fallet intresserar mig personligen, därför att denne riksdagsman är — *jag själv*.

Jag skall säga några ord i en mycket omdebatterad fråga, nämligen alkoholfrågan. I denna fråga har staten sedan många år ansträngt och kanske överansträngt sitt förnuft, men under statsmakternas djupa tolerans har en man i detta land fått bilda en stat i staten och genom sina stora bolag förhärja den personliga friheten. Vår brännvinsdiktator har grundat dels Stockholms-systemet, dels aktiebolaget Vin- och spritcentralen. Nu hava ju Stockholms stadsfullmäktige för en tid sedan gjort ganska grava anmärkningar mot Stockholms-systemet. Jag vill endast säga, att det är nästan komiskt, att Stockholms-systemet även har använt sig av krigsmakt. Det har tillkallat en del officerare och bildat en

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

verklig spioncentral till stor fara för den medborgerliga friheten. Till chef för denna spioncentral har antagits förre läraren i krigskonst vid högre artilleri- och fortifikationskurserna.

Det andra bolaget, som heter Vin- och spritcentralen, har också till och med innan det var färdigbildat, gått fram på en mycket egendomlig väg. Den 31 augusti 1917 kallade doktor Ivan Bratt en del vinhandlare i riket till Göteborg och förelade dem med mycket kort betänketid — jag tror det var fem minuter — att avge, om de ville sälja sina affärer till honom med rätt för honom att överlåta dem på ett blivande bolag, som förslagsvis då kallades Spritcentralen. Det var icke bildat då och kallades ju sedan Vin- och spritcentralen. De hade intet annat att göra än att falla till föga. De visste, vilken makt han hade. Det visade sig då, att han i Karlskrona fick övertaga en affär, en stor och gammal firma, vilken han drev under år 1918 i Vin- och spritcentralens namn. Nu stod där emellertid i det av Konungens befallningshavande fastställda kontraktet, att detta icke fick överlåtas, och jag kan icke finna annat än att Vin- och spritcentralen i Karlskrona har systematiskt utövat olaga utminuterung. Men det har ingen talat något om, ty det gör man ju icke gärna.

En annan affär! Vi som vänta på att dödsstraffet skall avskaffas i detta land forskade förgäves i trontalet efter ett löfte om att en proposition säkert skulle komma till denna riksdag. Det hade inträffat, att i början av juli en anhållan ingavs till regeringen om att den måtte framlägga proposition till urtima riksdagen om dödsstraffets avskaffande. Det var med anledning därav, att det vid sista behandlingen här i kammaren i våras hängde på den förseglade sedeln, att det hade blivit ett skrivelseförslag från riksdagen. Sedan hade genom regeringens försorg denna kammare blivit ombildad, och man kunde vara säker på majoritet för dödsstraffets avskaffande. Då svarade emellertid justitieministern den 17 juli i en tidning. Jag vill framhålla, att det var mycket varmt i de dagarna; det gick en värmebölja över Skandinavien, och det ser man också något på svaret. Statsrådet sade, att hela ärendet ännu befunde sig på utredningens stadium. Visserligen vore han personligen principiellt mot dödsstraffet, men det ginge naturligtvis ej an att kasta fram en proposition om dess borttagande utan grundlig utredning. För övrigt kunde ett ärende av denna natur icke anses vara av sådan betydelse, att det kunde motivera en behandling vid urtima riksdagen.

Jag skall börja från slutet. Vi veta ju alla, att vi hade obekvämligt god tid under urtiman. Vi hade ju ingen vidare sysselsättning, åtminstone på slutet, och kunde gott hava behandlat denna sak. Men när man säger, att man är principiellt emot dödsstraffet, så är det märkvärdigt, att frågan skjutes undan på detta sätt.

Justitieministern fick svar några dagar efter, den 23 juli. Då utfärdades nämligen en dödsdom i Karlstad. Jag vill framhålla.

att det icke endast är avrättningarna, som vi vilja hava bort, utan vi vilja hava bort dödsstraffet såsom straff. Det är detta som är det förskräckliga, att det skall kunna inträffa, att man dömer någon till döden, och så detta häves upp, men sedan kommer det ett nytt dödsstraff. Så gick det härom året. En av mina klienter dömdes till döden av underrätten, detta upphävdes av hovrätten, men så dömdes han åter till döden av högsta domstolen. Sedan benådades han. För två år sedan inträffade fall, där en man, en mördare, redan hade tagit livet av sig. Livet hade flytt, men med mycket konstlade medel återkallade man honom till livet för att sedan, ett år efter, ställa upp honom inför domstol och döma honom till döden. Men jag skall icke vidare uppehålla mig vid detta.

*Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Till slut vill jag endast säga några ord om vår fångvård. Jag skall fatta mig mycket kort och endast taga några kraftiga exempel. Då måste jag i första hand säga — herrarna måste ha det i sig — att det finnes *vägglöss* sedan många herrans år på Långholmens kronohäkte i sådan myckenhet, att det är absolut omöjligt att föra något krig emot dem vare sig av den enskilde fången eller av någon annan. Det går så långt, att när en fånge skall söka tröst i den heliga skrift, så finner han där lik efter odjuren. Det måste bli någon ändring, och därför måste det sägas ifrån här!

Den andra saken jag vill beröra är förhållandena på Svartsjö. Där stiger man upp klockan halv sex och äter en liten matsmula, sedan får man mat klockan tolv och därefter klockan sju. Man går där i ett mycket hårt arbete, och maten är så otillräcklig, att dessa människor alldeles falla av och magra och gå i en ständig hunger. På Svartsjö har man under kristiden även haft några straffångar, men annars är det lösdrivare som hållas där, och då är det ju rent oförnuftigt, att man sätter dessa, som intagas på grund av sin bristande kärlek till arbete, till arbete under sådana omständigheter, att de absolut icke kunna stå ut med det utan måste komma att hata arbete.

Vi måste tänka på att förkorta arbetstiden i fängelserna. Staten måste tänka på att de människor, som den tager i sin vård, skola få en människovärdig existens. Vi skola icke sätta streck, förrän hela människosläktet är genomgånet, så få hästar och hundar tills vidare vara under strecket.

Då tiden nu var långt framskriden och många talare funnos anmälda, beslöt kammaren, på hemställen av herr talmannen, att avbryta den pågående överläggningen för att fortsätta densamma på aftonsammanträdet.

Efter föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 12 till konstitutionsutskottet, nr 13 till bevillningsutskottet, nr 14 och 26 till behandling

av lagutskott, nr 16—18 och 20 till statsutskottet, nr 19 till jordbruksutskottet, samt nr 21 och 28 till bankoutskottet.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 23, av herr *Bergqvist* m. fl., om anslag till fortsättande av inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare m. m.; samt

nr 24, av herr *Ekman, Karl Johan* m. fl., om anslag till understöd för vissa orkestrars verksamhet.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet följande motioner:

nr 25, av herr *Ekman, Karl Johan*, angående dyrtidstillägg m. m. åt befattningshavare, som äro eller varit anställda hos riksdagen eller i dess verk, samt till sådana befattningshavares pensionsberättigade änkor och barn; samt

nr 26, av herrar *Wickman* och *Lindley*, om löneförbättring för vaktmästarna i riksbanken.

Kammaren åtskildes kl. 4.31 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.